

Česká zemědělská univerzita v Praze

**Romové na středním odborném učilišti
- výchova a vzdělávání ve výkonu trestu**

2018

Karel Pleiner

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

Romové na středním odborném učilišti

- výchova a vzdělávání ve výkonu trestu

Bakalářská práce

Autor: **Karel Pleiner**

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

2018

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Karel Pleiner

Učitelství praktického vyučování

Název práce

Romové na středním odborném učilišti ve věznici – výchova a vzdělávání ve výkonu trestu

Název anglicky

Students of gypsy ethnic minority at VET ...

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat situaci žáků romského původu, kteří procházejí vzděláváním v rámci středního odborného učiliště ve věznici. Dále bude popsán stávající systém motivace žáků k učení a navrženy další motivační prostředky. Zatřetí autor popíše význam osobnosti učitele v procesu učení a motivace žáků.

Metodika

V teoretické části bude vysvětlena moderní historie romské menšiny a její aktuální situace v ČR včetně pokusů o asimilaci, výchovu a vzdělávání. Autor také zmíní specifika Romů a jejich vztah ke vzdělávání.

Praktická část práce bude obsahovat analýzu informací o žácích, kteří se vzdělávali či vzdělávají ve škole ve věznici, s cílem vyhodnotit jejich vstupní předpoklady pro učení, případné speciální vzdělávací potřeby a jejich dosavadní pracovní zkušenosti. Vedle toho autor na základě analýzy dokumentů a rozhovorů s pedagogy popíše prostředky motivace žáků a navrhne jejich úpravu.

Doporučený rozsah práce

Podle pokynů k zpracování bakalařských prací

Klíčová slova

vězeňství, odborné vzdělávání, Romové

Doporučené zdroje informací

- MANN, ARNE B.: Romský dějepis Fortuna, Praha 2001, 1. vydání, ISBN 80-7168-762-6
- Možnosti práce s romštinou na českých základních školách výstup projektu Výzkum a ověření práce s romštinou na školách Zpracovali: PhDr. JAN ČERVENKA, Ph.D., Mgr. HELENA SADÍLKOVÁ, MA, Bc. PAVEL KUBANÍK Seminář romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FF UK, leden 2010
- NAVRÁTIL, PAVEL a kol.: Romové v české společnosti Portál, Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-7178-741-8
- NEČAS, C.: Romové v České republice včera a dnes PedF UP, Olomouc, 1993
- Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – Rovné příležitosti
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, Velký senát, ve věci D. H. a ostatní proti České republice, č. stížnosti 57325/00, Štrasburk 13. listopadu 2007
- ŠOTOLOVÁ, EVA: Vzdělávání Romů Nakladatelství Karolinum, Praha 2013, 4. vydání, ISBN 978-80-246-1909-5
- VÁGNEROVÁ, MARIE: Psychopatologie pro pomáhající profese. Portál, Praha 2008, 4. vydání, ISBN 978-80-7367-414-4
- WEINEROVÁ, RENATA: Romové a stereotypy Nakladatelství Karolinum, Praha 2014, 1. vydání, ISBN 978-80-246-2632-1

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – IVP

Vedoucí práce

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra profesního a personálního rozvoje

Elektronicky schváleno dne 3. 1. 2018

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2018

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 20. 03. 2018

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Romové na středním odborném učilišti – výchova a vzdělávání ve výkonu trestu

vypracoval samostatně a citoval jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil a které jsem rovněž uvedl na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědom, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o použití tohoto díla.

Jsem si vědom, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědom, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

.....

(podpis autora)

V Praze dne 22. 3. 2018

Děkuji vedoucímu závěrečné práce Mgr. Jiřímu Votavovi, Ph.D. za spolupráci, odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při zpracování daného tématu.

Abstrakt: Tato bakalářská práce se věnuje výchově a vzdělávání Romů Středním odborném učilišti ve věznicí Vinařice. Jde o žáky ve výkonu trestu odnětím svobody. Cílem práce bylo zmapovat romské žáky učiliště, srovnat jejich podíl z celkového počtu žáků v jednotlivých letech a zjistit s jakým stupněm vzdělání a pracovní minulostí a v jakém věku do školy přicházeli. Práce také popisuje, jak škola motivuje romské žáky ke vzdělávání a navrhuje některé nové způsoby jejich motivace. Zabývá se také rolí učitele a popisuje náročnost jeho práce v zařízení tohoto typu.

Potřebná data byla získána z dokumentace školy a dokumentace speciálně pedagogického centra a pedagogicko-psychologické poradny při SOU Vinařice. Hlavním zdrojem informací byly dotazníky, které vyplňují žáci při vstupním vyšetření. Dále byly využity další dokumenty, jako například kopie a opisy vysvědčení nebo kopie zdravotnické dokumentace.

Ke zjištění dalších doplňujících informací byly využity rozhovory se žáky i s učiteli školy.

Abstract: This bachelor thesis deals with the upbringing and education of Roma at the Secondary vocational school in Vinařice prison. They are students in execution of the sentence with a prison sentence. The aim of the work was to map the Roma students of the vocational school, to compare their share of the total number of students in individual years and find out with what level of education and work past and at what age they came to school. The work also describes how the school motivates Roma students to learn and suggests some new ways of motivating them. It also deals with the role of the teacher and describes the difficulty of his work in this type of institution. The necessary data was obtained from the documentation of the school and the documentation of the special pedagogical center and the educational and psychological counselling at Vinařice SOU. The main source of information were questionnaires filled in by students at the entrance examination. Further documents, such as copies and testimonials, or copies of medical records, have been used. Further interviews with students and teachers were used to find additional information.

Klíčová slova: Romové, speciální třídy, lehké mentální postižení, sociální znevýhodnění, zdravotní postižení, motivace

Key words: Roma, special classes, light mental handicap, social disadvantage, health problem, motivation

OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Cíl a metodika.....	12
2 Historie a původ romského etnika.....	13
2.1 Původní pravlast Romů, příchod do Evropy, středověk a novověk	13
2.2 Romové v období první republiky	15
2.3 Osudy československých Romů v době druhé světové války	16
2.4 Romové v Čechách a na Moravě po roce 1945.....	16
3 Specifika romské komunity.....	18
3.1 Věkové složení.....	18
3.2 Romské podskupiny	18
3.3 Jazyk Romů.....	18
3.4 Romská minorita u nás v posledním půlstoletí	19
3.5 Psychické vlastnosti Romů	22
3.6 Výchova a vztah ke vzdělání.....	23
4 Pokusy o výchovu a vzdělávání Romů v Čechách a na Moravě	24
4.1 Snaha o výchovu a vzdělávání Romů v Habsburské monarchii v 18. století.....	24
4.2 Státní dohled nad Romy v první republice.....	24
4.3 Přístup k Romům v době německé okupace	25
4.4 Státní politika vůči romskému etniku po roce 1945.....	25
4.5 Převýchova romských dětí ve Škole míru v padesátých letech.....	27
4.6 Pokusy o výchovu a vzdělávání Romů od roku 1959 do roku 1989.....	30
4.7 Vzdělávání romských dětí po roce 1989.....	35
4.8 Soudní spor D. H. a další proti České republice u ESLP ve Štrasburku	37
PRAKTICKÁ ČÁST.....	43
5 Formulace základních otázek praktické části práce.....	43
6 Skladba žáků Středního odborného učiliště Vinařice.....	44
6.1 Specifikace prostředí školy	44
6.2 Počet Romů mezi žáky školy	44
6.3 Počet Romů mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.....	46
6.4 Romští žáci učiliště podle dosaženého vzdělání	47
6.5 Romští žáci učiliště podle pracovní minulosti	48
6.6 Romští žáci podle věkových skupin.....	49

7	Romové na škole a drogy	50
8	Romští žáci se zdravotním postižením (podle dřívější terminologie)	52
8.1	Počáteční podmínky ve vězeňském vzdělávání	52
8.2	Speciální třídy s učebním oborem a praktická škola dvouletá	53
9	Motivace romských žáků	54
9.1	Způsoby motivace	54
10	Zaostávání romských žáků v procesu socializace	57
10.1	Občanská nauka	57
10.2	Společenská nauka	57
10.3	Český jazyk	58
11	Pedagogický sbor učiliště	58
11.1	Vzdělávání pedagogů v rámci celoživotního vzdělávání	58
11.2	Psychická náročnost práce pedagogů v SOU Vinařice	59
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	68
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	69
	SEZNAM PŘÍLOH	70
	PŘÍLOHY	71

ÚVOD

Problematika vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) je v mnoha směrech odlišná od systému vzdělávání v běžných školách. Tato specifika se ještě více projevují v okamžiku, kdy jde o vzdělávání a výchovu odsouzených, kteří jsou příslušníky romského etnika.

Ve své práci se zabývám právě otázkou vzdělávání a výchovy Romů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Kromě rozboru situace této skupiny odsouzených se věnuji také problému motivace romských žáků, protože vzhledem k relativně jinému hodnotovému systému romské komunity nejsou argumenty hovořící pro vzdělávání Romů brány jako důležité. Je proto třeba hledat jiné způsoby motivace, které vycházejí z jejich stylu uvažování.

Důležitým faktorem vzdělávání ve věznici je i to, že řadě žáků z romského etnika je diagnostikováno zdravotní postižení, hlavně mentální, ať už lehké či středně těžké. Naše škola na rozdíl od jiných vzdělávacích aktivit ve vězeňském prostředí potřeby těchto žáků zohledňuje a vydala se cestou integrace. Zkušenosti z tohoto procesu jsou v této práci rovněž prezentovány.

Dalším tématem vzdělávání Romů v podmínkách vězeňské školy je i výchovné působení na žáky, protože pouhé poskytování vědomostí k úspěšnému návratu do civilního života nestačí. I této složce působení školy se v práci věnuji.

Část tohoto textu se zabývá nároky na psychickou odolnost pedagogických pracovníků, kteří na škole učí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika

Cílem práce je zmapovat složení žáků procházejících vzděláváním na Středním odborném učilišti ve věznici Vinařice. Zejména se bude zabývat podílem žáků pocházejících z romského etnika z celkového počtu žáků školy, dále dosaženou úrovní vzdělání Romů nastupujících do školy a jejich pracovní historií. Práce rovněž poskytne přehled žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zejména se zdravotním postižením.

Dalším cílem je popsat také stávající systém motivace žáků k učení a navrhnout další motivační prostředky. Motivace ke vzdělávání je u romských žáků jedním z podstatných problémů.

Zatřetí chceme popsat význam osobnosti učitele v procesu učení a motivace žáků, zejména s ohledem na tak specifický druh školy, jakým učiliště ve věznici bezesporu je.

V teoretické části bude vysvětlena moderní historie romského etnika a jeho aktuální situace v ČR včetně pokusů o asimilaci, výchovu a vzdělávání. Zmíníme specifika Romů a jejich vztah ke vzdělávání.

Praktická část práce bude obsahovat analýzu informací o žácích, kteří se vzdělávali či vzdělávají ve Středním odborném učilišti ve věznici Vinařice, s cílem vyhodnotit jejich vstupní předpoklady pro učení, případné speciální vzdělávací potřeby a jejich dosavadní pracovní zkušenosti. K tomu využijeme dokumentaci školy, dokumentaci Pedagogicko-psychologické poradny při SOU Vinařice a Speciálně pedagogického centra při SOU Vinařice. Hlavním zdrojem informací bude podrobný vstupní dotazník, který vyplňuje při nástupu do školy každý žák, další dokumentace žáků a výsledky vstupních vyšetření.

Vedle toho na základě analýzy dokumentů a rozhovorů s pedagogy popíšeme prostředky motivace žáků na vězeňské škole a navrhneme jejich úpravu.

2 Historie a původ romského etnika

2.1 Původní pravlast Romů, příchod do Evropy, středověk a novověk

Odhaduje se, že dnes žije na světě v různých státech více než 10 milionů Romů, z toho v Evropě 5–6 milionů (Mann, 2001, s. 46; Navrátil, 2003, s. 11) ¹. Téma jejich historické vlasti, příchodu do Evropy a života v Evropě v době od středověku až do první světové války bylo zpracováno v řadě publikací, proto se jím nebudu v této práci podrobně zabývat (Mann, 2001; Hanzal, 2004; Šotolová, 2011). Abych však nevynechal úplně bez povšimnutí tak dlouhé časové období, které mělo na dnešní stav neodmyslitelný vliv, alespoň krátce, v bodech, historii zmíním:

- Romové zřejmě pocházejí původně z oblasti Indie, odkud v 9. – 10. století zahájili své putování na západ přes Arménii, Persii a Malou Asii. Tento proces trval několik století (Mann, 2001, s. 5-6; Šotolová, 2011, s. 11).
- V průběhu 12., 13. a 14. století dorazili přes Balkán do východní Evropy, kde se o nich objevují první zmínky. Další skupina přišla přes Egypt a severní Afriku do Španělska a Francie (Mann, 2001, s. 7-8; Šotolová, 2011, s. 11-12).
- Ve středověké Evropě byli nejprve přijímáni vcelku vstřícně, obrat nastal až později. Bylo to mimo jiné díky rozhodnutí pařížského arcibiskupa z roku 1427, kterým exkomunikoval Romy z církve (Mann, 2001, s. 9).
- Postupně se v evropských zemích, především ve Francii a v německém prostoru, dostávali Romové do postavení psanců. Cikána bylo možné ve většině zemí, zejména v západní Evropě, beztrestně zabít a nejednou docházelo k jejich hromadnému vyvražďování (Mann, 2001, s. 9; Šotolová, 2011, s. 16-17).
- Ve střední a jihovýchodní Evropě tolerantní přístup k Romům ještě nějakou dobu přetrvával. Řada z nich sem proto ze západní Evropy prchala, hlavně do Uher, a usazovali se zde (Mann, 2001, s. 9-10; Šotolová, 2011, s. 18).

¹ Poznámka: Podle internetových stránek Divize Romů a kočovníků při Radě Evropy. Pokud tento odhad vychází i v jiných státech ze stejně přesných podkladů, jako jsou ty v České republice, lze o jeho spolehlivosti velmi polemizovat.

- Díky přísně katolicky založeným Habsburkům došlo i v Čechách postupně ke zhoršení vztahů k Romům. Počátkem šestnáctého století byli z českých zemí vypovězeni a v mandátu císaře Ferdinanda I. z roku 1556 se nařizuje trestání romských mužů mučením a smrtí, zatímco ženy a děti měly být využívány jako pracovní síla (v jiných zemích byly topeny ve vodě) (Mann, 2001, s. 10; Šotolová, 2011, s. 19; Navrátil, 2004, s. 38).
- Ke zlepšení situace Romů došlo až v době osvícenství za vlády císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II. Ti se pokusili o jejich asimilaci a jejich vláda poprvé Romy nevyháněla, ale brala je jako obyvatele země. I přes snahy obou panovníků se však proces usazování Romů příliš nezdařil (Mann, 2001, s. 11; Šotolová, 2011, s. 19-20; Navrátil, 2004, s. 65).
- V devatenáctém století se přece jen Romové na našem území začali více usazovat. Bylo to hlavně na jihovýchodní Moravě, kde docházelo k jejich usazování už od počátku 18. století (tzv. tolerovaní Romové) díky aktivitám šlechtických rodů Kouniců a Liechtensteinů (Navrátil, 2004, s. 65; Mann, 2001, s. 12).
- Další úřední nařízení, týkající se Romů, vycházejí v českých zemích až ve čtyřicátých letech 19. století. Byla namířena hlavně proti Romům, přicházejícím z jiných zemí a proti potulným Romům. Důsledně se uplatňoval policejní dohled. Pokud romské rodiny z jiných zemí byly bez cestovního pasu, případně pokud nemohly prokázat řádný výdělek, byly nemilosrdně posílány zpět. Od roku 1850 už pas nestačí a rozhodující je způsob obživy, který musí být úředně povolen (Šotolová, 2011, s. 19-22; Mann, 2001, s. 12).
- Výnos vídeňského ministerstva vnitra ze 14. září 1888 byl nejprísnějším opatřením proti Romům. Umožňoval romské skupiny z jiných zemí kdykoli vykázat za hranice habsburské monarchie. Ostatní Romové bez prokazatelného výdělku mohli být souzeni pro potulku a umístěni do donucovacích pracoven. Součástí byla i hygienická nařízení, která se týkala nakažlivých chorob, dezinfekce romských táborů i odšívování (Šotolová, 2011, s. 21).

- Pokud se v devatenáctém století setkáváme v Rakousku-Uhersku s romskými kočovníky, jedná se hlavně o tzv. olášské Romy, kteří žili až do poloviny 19. století ve Valašském a Moldavském knížectví v postavení otroků. Kočující Romové v dnešní západní Evropě jsou jejich potomky (Mann, 2001, s. 10).
- Na konci první světové války jsou Romové na území Čech a Moravy velmi málo početní. V Čechách k usazování Romů téměř vůbec nedocházelo a podle evidence romských skupin, zavedené v roce 1924 šlo hlavně o potulné skupiny, živící se jako brusíči, opraváři deštníků nebo kolotočáři. (Šotolová, 2011, s. 22)

2.2 Romové v období první republiky

V nově vzniklé Československé republice byli Romové uznáni za svébytnou národnostní menšinu. Československo vůči Romům důsledně uplatňovalo výše zmíněný zákon o potulce z dob Rakouska – Uherska (1888), a to až do roku 1927, kdy byl přijat nový zákon č. 117/1927 Sb., o potulných Cikánech (Šotolová, 2011, s. 23). Stát jim neustále věnoval pozornost a jejich problematiku se snažil řešit prostřednictvím legislativních opatření a důslednou evidencí, v duchu xenofobního přístupu k nim. Důvodem byl nesouhlas majoritní části společnosti s jejich stylem života, například s kočováním. Bylo běžné, že kočující Romové byli na počátku každé vesnice očekáváni obecním strážníkem, který je doprovázel celou cestu skrz obec, dokud ji neopustili. Toto opatření bylo prevencí proti drobným krádežím, zejména drůbeže.

V roce 1926 vznikla v hlavním městě Podkarpatské Rusi, Užhorodě, první cikánská škola. Další školy na základě zkušeností z této první následovaly, např. v Košicích, Levoči, Mukačevu a v dalších místech Slovenska i Podkarpatské Rusi. Kromě vědomostí měly tyto třídy poskytnout Romům také jazykovou přípravu.

V roce 1930 vznikla v Košicích Liga pro kulturní povznesení Cikánů (později Společnost pro studium a řešení cikánské otázky). Všechny tyto snahy však vzaly za své s německou okupací (Šotolová, 2011, s. 23-24).

Koncem třicátých let se do Československa přesunula řada rodin z Německa a z Rakouska, odkud Romové prchali před pronásledováním nacistů.

2.3 Osudy československých Romů v době druhé světové války

Největší tragédie na Romy čekala v období druhé světové války. Rasové zákony Německé říše považovaly Romy za méněcennou rasu, spolu s černochoy a Židy. V roce 1938 vznikl v Německu *Výnos o Cikánech*, který vyloučil Romy z řad německého obyvatelstva. Mělo se tím zabránit míšení ras. V listopadu 1938 vznikla *Říšská centrála na potírání cikánského zlořádu* pod přímým velením Heinricha Himmlera (Mann, 2001, s. 14; Šotolová, 2011, s. 26).

Po odtržení Slovenska a okupaci zbytku republiky vznikl Protektorát Čechy a Morava, kde se začaly uplatňovat rasové zákony stejně jako kdekoli jinde v Říši. Z celých Čech a Moravy bylo do koncentračních táborů, hlavně do Osvětimi, během roku 1943 transportováno 4870 Romů. Z nich se na konci války vrátilo zpět jen 583 Romů, kteří přežili (Mann, 2001, s. 15).

Na Slovensku k takovému odsunu a likvidaci Romů nedošlo. Romové tu ale měli omezená občanská práva, stejně jako Židé. Vznikly zde pracovní útvary, kde měli „*Cikáni bez pracovního poměru*“ vykonávat práci pro stát. Vězni pracovali hlavně při zemních pracích, na stavbě železnice a při regulaci řek. Teprve po vypuknutí a následném potlačení Slovenského národního povstání a obsazení Slovenska Němci provedly speciální jednotky SS řadu poprav romského obyvatelstva, většinou pod záminkou „za napomáhání partyzánům“ (Mann, 2001, s. 16; Nečas, 1994, s. 160-165).

2.4 Romové v Čechách a na Moravě po roce 1945

Po roce 1945 v Čechách a na Moravě zbyl z původního romského obyvatelstva jen zlomek, odhaduje se 600–1000 osob. Zbytek zahynul v koncentračních táborech. Došlo k masivnímu přesídlování Romů ze Slovenska. Během několika poválečných let se v první vlně do Čech a na Moravu ze Slovenska přestěhovalo více než 15 000 lidí (Mann, 2001, s. 35; Haišman, 1999, s. 142). Proto většina Romů, kteří dnes žijí v Čechách a na Moravě, má slovenský původ. První

vlna směřovala zejména do pohraničních oblastí, odkud bylo vysídleno původní německé obyvatelstvo. Nově příchozí Romové nacházeli zaměstnání hlavně v zemědělství. Život v romských osadách na Slovensku byl díky jejich izolovanosti tak bezvýhodný, že jejich obyvatelé často brali odchod do Čech jako jedinou možnou spásu.

Druhá větší vlna přesídlování Romů ze Slovenska do Čech a na Moravu proběhla v padesátých letech. Tentokrát směřovali Romové do průmyslových měst a oblastí, často v rámci organizovaného náboru. Šlo hlavně o severozápadní Čechy (Most, Sokolov, Teplice, Ústí nad Labem, Chomutov, Cheb, Děčín), dále Tachov, Kladno, Český Krumlov a Ostravsko (Mann, 2001, s. 37).

Další hromadné stěhování slovenských Romů do Čech a na Moravu proběhlo koncem šedesátých let v rámci *Koncepce řízeného rozptylu*. Úřady přitom většinou nerespektovaly ani interetnické poměry mezi rodinami, ani přání samotných Romů, kterých se to týkalo (Mann, 2001, s. 38; Haišman, 1999, s. 175).

3 Specifika romské komunity

3.1 Věkové složení

Romská menšina se svým věkovým složením liší od většinové populace. Mezi Romy je na rozdíl od ostatní společnosti nižší věkový průměr. Největší část tvoří děti (romské děti tvoří 4 procenta v populaci všech dětí školního věku, zatímco podíl Romů v celkové populaci se uvádí 2-3 %). Starých lidí je mezi Romy ve srovnání s majoritou málo.

Příčinou je na jedné straně vysoká porodnost a na druhé straně špatný zdravotní stav, hlavně díky životnímu stylu Romů. V důsledku je více než 50 % Romů ve věku do 18 let (Vágnerová, 2008, s. 675).

3.2 Romské podskupiny

Přesídlování Romů po druhé světové válce způsobilo to, že dnešní romská minorita v České republice není homogenní. Jednotlivé podskupiny se dost liší jinými zvyklostmi i životním stylem.

Zhruba 80 % romské komunity tvoří slovenští Romové, respektive jejich potomci, tzv. Romungrové. Olašští Romové, kteří do našeho prostoru dorazili jako kočovníci relativně pozdě, většinou až v 19. století po zrušení otroctví ve Valašsku a Moldavsku², jsou zastoupeni asi 10 %. Zbytek Romů je směsí různého původu, převážně maďarského (Vágnerová, 2008, s. 675).

3.3 Jazyk Romů

Romský jazyk má původ v západních novindických jazycích. Při přesunu romských předků na západ se Romové během cesty na některých místech na delší dobu usazovali. Tak vznikly tři základní dialektové skupiny romštiny:

² Zdroj: Romea.cz – Poslední otroctví evropského kontinentu, autor Kinga Kali, 2013

- a) arménská
- b) evropská
- c) syrská

Romština se vždy vyvíjí podle toho, v jakém prostředí se Romové momentálně nacházejí, a přejímá výrazy z místního jazyka. Zejména jde o výrazy, které romština před tisícem let ani nemohla znát (Šotolová, 2011, s. 39).

Z těchto důvodů existuje v Evropě mnoho dialektových skupin. Na území ČR tak dnes rozeznáváme romštinu slovenskou, maďarskou, olašskou, českou a německou. Kromě toho se v romštině ještě projevují regionální vlivy.

3.4 Romská minorita u nás v posledním půlstoletí

Romové postupně opouštějí staré zvykové normy. Při svém přizpůsobování se majoritní společnosti se soustřeďují především na vnější znaky konzumní společnosti (televizory, automobily, satelity apod.). Místo svých zvyklostí však nepřijali nová pravidla společnosti, ve které žijí. Mnozí romští rodiče se nestarají o své děti a nechávají to na státu, místo vlastního úsilí si zajišťují obživu prostřednictvím sociálních dávek. Nesamostatnost se stala chronickou, děti mají příklad ve svých rodičích, takže dnes už tu máme několikátou generaci Romů, kde velký podíl romské populace jen nastavuje ruku a požaduje po státu, aby ho živil. Několikátá generace romských dětí nevidí ráno odcházet své rodiče do práce, a vůbec takové počínání nepovažují za nějakou normu. Zvyšuje se riziko napojení na kriminální subkulturu, zejména mladistvých a mladých lidí. S tím souvisí i způsob trávení volného času – hrací automaty, drogy, alkohol (Vágnerová, 2008, s. 675-676).

Kriminalita Romů je značná, ale odpovídá světovému standardu kriminality některých menšin, který bývá ve srovnání s majoritní populací přibližně čtyřnásobný. Negativním důsledkem je dnes norma, kdy je v romské komunitě běžné, že je někdo ve výkonu trestu. V mladé generaci to dokonce někdy bývá vnímáno jako určitý důkaz mužnosti (Vágnerová, 2008, s. 676). Jakýmsi pomyslným vrcholem je to, že

část romských rodičů, respektive hlavně matek³, dává děti do péče dětských domovů (naše školská poradenská zařízení PPP a SPC v SOU Vinařice mimo jiné spolupracují s DD v Ledcích, odtud čerpám část svých poznatků). Jejich filozofie je taková, že stát má povinnost se o děti postarat (Vágnerová, 2008, s. 675). Přitom si děti berou jednou za čas na víkend domů a projevují tak o ně zájem, což brání další případné integraci dětí do jiných rodin, ať už formou pěstounské péče či adopce. Po takové víkendové návštěvě pak pracovníkům dětského domova trvá zpravidla několik dní, než dítě zase srovnají do normálu. Podle informací vedoucího DD Ledce z téměř padesátky dětí, o které se v domově starají, se v ani jediném případě nejedná o klasického sirotka, který by skutečně přišel o rodiče. Všechny děti u nich v domově (téměř všechny jsou romské) rodiče mají⁴.

Využívání možností sociálního systému Romové dovedli téměř k dokonalosti. Své poznatky z praxe jsem čerpal z informací pracovníků a pracovníc sociálního odboru kladenského magistrátu, kteří však z pochopitelných důvodů chtějí zůstat v anonymitě. Čerpání a zneužívání různých příspěvků, například na bydlení a dalších, již tolikrát řešili (a nikdy nevyřešili) různí odborníci v médiích, že se o nich nebudu zmiňovat. Uvedu jen dva příklady, se kterými jsem se setkal při zpracovávání své práce.

První z nich je zneužívání institutu pěstounské péče. Je známo, že pěstounská péče se týkala v ČR v nedávné minulosti kolem dvou tisíc případů. Méně známé je už to, že profesionálních pěstounů je z tohoto množství zhruba jen asi stovka. Ten zbytek je pěstounská péče v rodinách, také v rodinách romských. Romské rodiny však běžně praktikují následující postup: babička (dědeček) přijdou na sociální odbor s tím, že jejich syn (dcera) není z nějakého důvodu schopen (schopna) se postarat o dítě. Požádají o pěstounskou péči. Zároveň však uvedou, že jsou v tíživé finanční

³ Poznámka: Matky mají děti na starosti, přičemž otcové jsou střídavě ve výkonu trestu nebo na útěku před zákonem. Kriminalita romské menšiny odpovídá světovému standardu kriminality menšin čili zhruba čtyřnásobku proti majoritní populaci. Podíl romských pachatelů u spáchaných trestných činů se pohybuje v poslední době kolem 10 procent (Vágnerová, 2008, s. 676).

⁴ Oficiální statistiky o počtu romských dětí v dětských domovech neexistují, je zde jen odhad zástupců veřejné správy a NNO, kde je počet romských dětí v dětských domovech odhadován na 30-60 procent. Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí odhadují tento počet na 50 procent, odborníci na romskou problematiku až na 60 procent. Jediné typy zařízení, kde se etnicita sleduje, jsou kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let. Zde pohybuje podle stejného zdroje podíl romských dětí kolem 30 procent (Zdroj: Doživotní trest – Zpráva Evropského centra pro práva Romů, Romské děti v ústavní péči v České republice, 2011).

situaci. Zpravidla je jim vyhověno, než aby úředníci riskovali problémy a právní tahanice. Výsledek: Rodina funguje normálně dále (prarodiče - rodiče - děti) jen s tím rozdílem, že si měsíčně finančně značně polepší, minimálně o dávky v péstounské péči, mnohdy i o péstounskou odměnu⁵.

Dalším dokladem vynalézavosti Romů ohledně využívání sociálního systému jsou sirotčí důchody. Při práci v pedagogicko-psychologické poradně (kde pracuji jako pracovník, který má na starosti veškerou administrativu a zpracování dokumentace) mě zaujal případ jedné romské dívky z mateřské školy, kterou naše poradna vyšetřovala kvůli určení školní zralosti. Její matka byla ve věku čtyřiaadvaceti let, otec byl starobní důchodce téměř sedmdesátiletý. Ten věkový rozdíl mě zarazil a zeptal jsem se svých romských žáků, jestli je takový věkový rozdíl v romských rodinách běžný. Ochotně mi vysvětlili, že je běžnou praxí zapsat do rodného listu dítěte jako otce někoho staršího, nejčastěji tchána. Dítě pak má téměř jistý sirotčí důchod, který po smrti „otce“ bere až do šestadvaceti let. To je skutečně pragmatické uvažování, které odpovídá romské mentalitě. Na druhou stranu je to jeden z důležitých motivačních prvků našich žáků ve věku do 26 let k navštěvování školy, protože vyplácení sirotčího důchodu je podmíněno tím, že dotyčný buď pracuje, nebo chodí do školy.

Jakousi pokřivenou vzpomínkou původní způsoby obživy Romů se stalo překupnictví, které dnes přerostlo v mnoha případech k dealerství drog. Novinkou, která je rovněž v rozporu s tradiční romskou morálkou, je i prostituce. Upadají tradiční hodnoty romské společnosti, jako je úcta ke starým jako k autoritám nebo soudržnost (není pravda, že by Rom neokradl Roma, právě naopak – ve věznici je vzájemné okrádání Romů mezi sebou na denním pořádku, stejně jako šikana, obírání slabších jedinců o příděly, sexuální násilí a podobně). Přes toto oslabení zůstává rodina a příbuzenská skupina stále důležitým faktorem. Často se však bohužel stává

⁵ Pokud mají do péstounské péče dítě svěřené jeho prarodiče, dostávají odměnu pouze v případě, že pečují alespoň o tři děti nebo alespoň jedno dítě, které je závislé na péči jiné osoby v prvním nebo druhém stupni. Nebo v jiné mimořádné situaci, třeba pokud jsou na tom finančně špatně – jestli jde o „případ hodný zvláštního zřetele“, posuzuje obecní úřad obce s rozšířenou působností ve spolupráci s krajskou pobočkou úřadu práce. Další dávky péstounské péče může péstoun-prarodič čerpat stejně jako jiní péstouni.

(Zdroj: <https://www.penize.cz/davky-pestounske-pece/321885-davky-pestounske-pece-v-roce-2017-kolik-muzete-cerpat#mzda>)

zároveň překážkou jak při pokusech o integraci, tak i vzdělávání Romů. Rom, který chce změnit svůj životní styl, je vyloučen z romské komunity (Vágnerová, 2008, s. 679).

Příklad z praxe z nedávné doby: Rom, který byl propuštěn z vězení (byl již několikrát trestán) dostal nabídku pracovat v civilní pobočce naší školy. Obdržel do začátku nějaké peníze a mobilní telefon. Jeho počáteční nadšení vydrželo čtyři dny, pak už nepřišel, zapíral se a nebyl k sehnání. Zpětně jsme se dozvěděli, že byl pod velkým tlakem jeho rodiny, zejména tchána (nebudeš pracovat pro gadži), a příbuzní mu hrozili vyhnáním ze společenství. Tím pokus o jeho začlenění skončil. Vzhledem k tomu, že měl exekuci na velké částky a žádný legální zdroj příjmů, dal se brzy čekat jeho návrat do vězení. K tomu skutečně došlo po roce a dotyčný Rom vůbec neřešil své počínání vůči řediteli školy (zpronevěřené peníze a mobil), a dokonce se znovu klidně přihlásil do naší školy a tváří se, jako by se nic nestalo.

Hlavní problémy, se kterými se romská komunita u nás potýká, jsou:

- Nezaměstnanost
- Kriminalita
- Koncentrace sociálně slabých romských rodin v určitých lokalitách
- Nárůst počtu uživatelů drog mezi romskou mládeží

(Vágnerová, 2008, s. 676)

3.5 Psychické vlastnosti Romů

Jsou častou příčinou konfliktů s majoritou. Některé představují komplikaci pro působení ve škole nebo v zaměstnání. Některé mají svůj původ v genetice, jiné mají příčinu v odlišné socializaci.

- Jiné temperamentové vlastnosti – jsou emotivnější (snadněji vzrušiví, impulzivní, výbušní).
- Jiné chování – často je výsledkem působení jiných socializačních vlivů, Romové se neidentifikují s hodnotami a normami většinové společnosti.
- Romové nemají sklony k introspekci, sebepoznávání a sebehodnocení.
- Jiný styl komunikace.

- Jiný styl uvažování, více závislý na momentálních emocích, myšlení je pragmatické, zaměřené na bezprostřední užitek a prožitek. Cokoli je nad rámec užitečnosti, ztrácí pro Roma smysl, abstraktní myšlení nemá žádný osobní význam, nemají potřebu zobecňovat.
 - Jiná struktura inteligence, odlišné poznávací strategie i způsoby řešení problémů.
 - Jiný přístup k úkolům, nízká výkonová motivace, nejsou zpravidla trpěliví a svědomití, chtějí by dosáhnout úspěchu, ale bez velké investice práce nebo snahy. Slabá vůle a nízké sebeovládání se významně podílejí na školním a profesním neúspěchu.
 - Otevření, snadno navazují kontakt s tím, ke komu mají důvěru.
 - Spoléhají se na skupinu, což zeslabuje jejich motivaci k individuální snaze, v nouzové situaci se spoléhají na ostatní a očekávají pomoc od jiných.
- (Vágnerová, 2008, s. 681–684)

3.6 Výchova a vztah ke vzdělání

Nízká úroveň vzdělání mezi Romy je jednou z příčin problémů s majoritní společností. Nejpodstatnějšími příčinami tohoto stavu jsou zejména tyto skutečnosti:

- Romové nevnímají školu jako prostředek k dosažení výhod v budoucnosti, protože neplánují a časově vzdálené věci je nezajímají.
- V romské komunitě není kladen důraz na individuální úspěch.
- Nesystematičnost a chybějící motivace k dosažení vzdálenějšího cíle.
- Volná výchova dětí s minimem omezení a povinností.
- Nedostatečně rozvinuté dovednosti a návyky, nutné pro úspěch ve škole.
- Jazykové problémy.
- Nevzdělanost rodičů, kteří jsou jednak příkladem, jednak děti nemotivují, jejich úsilí neocení, naopak se snaha o úspěch ve škole může stát příčinou konfliktu s příbuznými.

- Formálnost ve vztahu ke spolupráci se školou ze strany rodičů, vypadá to, jako by chtěli, aby děti ve škole prospívaly, ale nic pro to neudělají.

(Vágnerová, 2008, s. 684–688)

4 Pokusy o výchovu a vzdělávání Romů v Čechách a na Moravě

4.1 Snaha o výchovu a vzdělávání Romů v Habsburské monarchii v 18. století

První pokusy o výchovu a vzdělávání Romů v Čechách a na Moravě a o jejich asimilaci spojujeme s působením osvícenských panovníků, císařovny Marie Terezie a jejího syna a následníka císaře Josefa II. Marie Terezie vydala v roce 1761 a 1773 nařízení, na základě kterých se z Romů měli stát rolníci. Všichni Romové měli dostat půdu, přijmout křesťanské jméno a nadále se jim nemělo říkat Cikáni, ale *novosedláci* (v němčině Neubauer, v maďarštině Új-Magyar). Zakazovalo se jim nošení tradičního oděvu a používání vlastního jazyka, a to pod trestem bití holí. Nesměli mezi sebou uzavírat sňatky a děti jim měly být odebírány a dávány na převýchovu k sedlákům.

Josef II. ve svých nařízeních z roku 1782 zdůrazňoval, že pro Romy je důležitá školní docházka jejich dětí, vyučení se řemeslu, povinné návštěvy kostela a zlepšení hygienických podmínek.

Nařízením Marie Terezie a Josefa II. se inspirovaly ve svém přístupu k Romům i další evropské země, například Španělsko a Rusko. Snahy osvícenských habsburských panovníků nebyly příliš úspěšné, protože jim chyběl reálný základ a používaly násilné metody. Navíc realizace závisela na místní vrchnosti, která se bránila nákladům spojených s poskytnutím potřebných pozemků. Přece jen se však jednalo o první pokus spuštění procesu opouštění kočovného způsobu života a postupného usazování romské minority (Mann, 2001, s. 11; Šotolová 2011, s. 20).

4.2 Státní dohled nad Romy v první republice

Snaha o výchovu, vzdělávání a asimilaci Romů v období první republiky se promítla do zákona č. 117 o potulných Cikánech z roku 1927. K zákonu přibyla

během necelého roku prováděcí nařízení. Stát považoval za důležitou přesnou evidenci Romů a v letech 1928-1929 proběhl za asistence četnictva a policie jejich soupis. Všichni Romové mužského pohlaví nad čtrnáct let museli mít podle tohoto zákona Cikánskou legitimaci a ti, kteří kočovali, navíc kočovnický list. To se týkalo i tzv. polousedlých Romů, tedy těch, kteří kočovali za obživou jen část roku a v zimě se zdržovali na stálém místě.

V Cikánské legitimaci byly kromě základních osobních údajů také otisky všech prstů, aby se zabránilo jejich falšování a záměně (Šotolová, 2011, s. 23; Nečas, 1994, s. 22-26).

4.3 Přístup k Romům v době německé okupace

Po obsazení Čech a Moravy Němci využili dřívější kroky československých úřadů, kdy na základě zákona 117/27 Sb. existovala celkem přesná evidence romského obyvatelstva. Na sklonku roku 1939 protektorátní ministerstvo vnitra nařídilo pod hrozbou přísných trestů násilné usazení všech kočujících Romů. V roce 1940 byl proveden jejich soupis a v Čechách a na Moravě bylo evidováno 6540 Romů. Pro ty, kteří se odmítli usadit, vznikly v Letech u Písku (pro Čechy) a v Hodoníně u Kunštátu (pro Moravu) *kárné pracovní tábory pro asociály*, v roce 1942 přeměněné na *cikánské tábory*. Zde se soustřeďovaly celé romské rodiny.

Němečtí nacisté samozřejmě neměli v duchu svých rasistických zákonů žádný zájem na nějaké asimilaci nebo výchově Romů. Jejich cílem bylo „konečné řešení“, stejně jako v případě židovského obyvatelstva, a to znamenalo jediné – genocida romského etnika.

V duchu této politiky prováděli Němci odsun Romů z Čech i Moravy do koncentračních táborů, kde prováděli jejich likvidaci. Celkem odsunuli 4870 mužů, žen i dětí, hlavně do Osvětimi. Z nich se vrátilo po válce necelých 600 lidí, ostatní zahynuli (Mann, 2001, s. 13-16; Šotolová, 2011, s. 25-32; Nečas 1994, s. 39).

4.4 Státní politika vůči romskému etniku po roce 1945

Přístup státních orgánů k Romům po Druhé světové válce byl takový, že je odmítly brát jako zvláštní národnost. Oficiální státní politika prosazovala, že se Romové musí přizpůsobit většinovému obyvatelstvu a vzdají se dosavadního způsobu života. Jen tak, podle tehdejšího názoru, mohli překonat svou zaostalost. V důsledku to znamenalo zákaz zakládání romských folklorních souborů, mládežnických nebo sportovních klubů. Ve škole se nesměly zpívat romské písně, nesměly vycházet romské knihy a časopisy⁶. Ani označení Romové nebo Cikáni se nepoužívalo. Místo toho se uvádělo *občané cikánského původu* (Mann, 2001, s. 36). Protože docházelo k masové migraci slovenských Romů za prací v průmyslu i v zemědělství a na státní úrovni vedení situaci nezvládalo, snažily se zpočátku o řešení romské otázky hlavně krajské orgány dotčených krajů. Nakonec dospěla státní správa k téměř stejnému řešení jako za protektorátu – k pokusům o táborovou koncentraci romského obyvatelstva. Ministerstvo sociální péče připravilo ve druhém poválečném roce dokonce návrh vládního usnesení, podle něhož „měli být Romové v českých zemích shromážděni k převýchově do sběrných středisek, kde by byla využívána jejich pracovní síla a zároveň prověřena jejich způsobilost k samostatnému životu. Pro ty Romy, kteří neprokážou svou způsobilost poctivě pracovat, mělo tehdy komunisty ovládané ministerstvo sociální péče připravené řešení formou rodinných cikánských táborů pro nenapravitelné asociály“ (Haišman, 1999, s. 143). Nakonec toto vládní usnesení jako protiprávní a protiústavní neprošlo, přesto státní správa připravila soupis romského obyvatelstva v celém Československu.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let došlo k určitému průlomů v řešení situace romského obyvatelstva. Jednak noví komunističtí úředníci vyvíjeli snahy o skutečné vyřešení romské otázky, jednak se také někteří Romové pokoušeli domoci svých práv ve sporech se státní správou prostřednictvím soudů. V roce 1950 byl konečně bez náhrady zrušen Zákon o potulných cikánech z roku 1927 i se všemi dalšími předpisy od něho odvozenými. Došlo tak konečně ke zrovnoprávnění

⁶ Tato situace gradovala počátkem šedesátých let, kdy nejen že byly rušeny romské dětské umělecké a lidové soubory, ale i školičky v romských osadách, hlavně na Slovensku. V únoru 1960 ve svém projevu rozhodně vystoupil tehdejší ministr školství Kahuda proti všem těmto aktivitám s tím, že do roku 1963, nejpozději 1965 musí být všechny „cikánské speciálky“ zcela zlikvidovány spolu s romskou negramotností (Haišman, 1999, s. 170).

romského obyvatelstva s ostatním. Zároveň se však státní správa ocitla v právním vakuu a byla naprosto nepřipravena k řešení „převýchovy Cikánů“. Chyběla koncepce i organizace, která by ji naplnila (Haišman, 1999, s. 152).

V roce 1952 vydalo ministerstvo vnitra směrnici *Úprava poměrů osob cikánského původu*, určenou pro národní výbory všech úrovní. Byl definován program převýchovy:

1. Zapojení do řádného pracovního poměru a ubytování v místě bydliště.
2. Kontrola správnosti vyplácení mezd.
3. Zvýšený dohled nad docházkou do školy a zajištění umístění cikánských dětí do předškolních zařízení.
4. Výchova ostatního obyvatelstva, jíž se má dosáhnout odstranění zbytků rasové diskriminace.
5. Odstranění všech projevů diskriminace v úředním styku a ve veřejném životě při současné likvidaci negramotnosti.
6. Zapojení uvědomělých občanů-Cikánů do převýchovného procesu.
7. Řádná evidence cikánského obyvatelstva.
8. Usazení kočovných Cikánů.

Po roce 1952 však přichází útlum v oblasti řešení tzv. cikánské otázky (dle terminologie tehdejší vlády). Jen v roce 1954 usnesení sekretariátu ÚV KSČ žádá pro cikánské obyvatelstvo dostatek bytů, zvyšování kvalifikace a podporu umělecké tvořivosti. Dále požaduje zvýšení kulturní úrovně Cikánů zejména likvidací negramotnosti a zlepšování životní úrovně v jejich táborech a sídlištích. Dopad tohoto usnesení se projevil jen v některých opatřeních v oblasti školství. Problematikou vzdělávání romských dětí se zabývala 1. celoslovenská konference učitelů, vyučujících zanedbané cikánské děti (v roce 1954). Ministerstvo školství a kultury téhož roku zorganizovalo dvoutýdenní školení vybraných romských občanů, kteří po jeho absolvování měli jít pracovat mezi romské obyvatelstvo v místě bydliště nebo pracoviště (Šotolová, 2013, s. 34).

4.5 Převýchova romských dětí ve Škole míru v padesátých letech

Zajímavým experimentem v historii pokusů o výchovu a vzdělávání romských dětí a jejich integraci do společnosti je Škola míru v Květušíně. Tato obec se nacházela ve vojenském prostoru Boletice. Obývalo ji pouze 15–20 romských rodin, které sem po válce přesídlily ze slovenské vesnice Hromoš u Staré Ľubovni. Romové pracovali na místním vojenském velkostatku. Díky iniciativě a materiální pomoci velitele vojenského prostoru kapitána JUDr. Jaroslava Pohla zde vznikla, kromě od července 1950 zprovozněné mateřské školy, i škola základní. Velitel Pohl pak vyzval mladého učitele Miroslava Dědiče, aby se školy ujal, a ten výzvu přijal.

Miroslav Dědič se narodil 30. srpna 1925 ve Čtyřech Dvorech, které jsou dnes součástí Českých Budějovic. Svou pedagogickou dráhu zahájil těsně po skončení druhé světové války. Začal jako učitel v české škole, poté učil děti slovenských přesídlenců a po absolvování vojenské služby také německé děti na Jáchymovsku. Nyní se tedy stal učitelem romských dětí v Květušíně.

V nově rekonstruované školní budově měly romské děti kuchyň, jídelnu, umývárnu i šatnu, byla zde i herna a odpočívárna. Armáda poskytla škole nákladní auto a vojáci se dokonce postarali o vánoční strom a nadílku. Zajistili také rozhlas a pravidelné dojíždění zubní ambulance a pojízdného kina.

Romské děti zpočátku o školu nejevily žádný zájem, ale Dědič se nevzdal. Postupně si získal jejich přízeň, při které využíval různé prostředky, ať už šlo například o hraní na housle nebo fotbal. Nemalou roli hrály i lepší stravovací a životní podmínky, děti měly ve škole k dispozici třeba svačiny. Nakonec se škola stala internátem, kde bylo umožněno dětem i přespávat.

Na jaře 1951 se ovšem romské rodiny i se svými dětmi vydaly kočovat, jak to měly po léta ve zvyku. Škole hrozilo uzavření. Stalo se však něco nečekaného. Děti svým rodičům utekly, vrátily se po necelých dvou týdnech zpět a v Květušíně již zůstaly.

Miroslav Dědič od počátku ve své pedagogické činnosti vycházel spíše ze své intuice, aniž by navazoval na své předchůdce nebo vycházel z odborných prací na téma vzdělávání romských dětí. Postupně však dosáhl velkého úspěchu. Jako první se po druhé světové válce začal systematicky věnovat romské pedagogice. Stal se propagátorem internátního způsobu výchovy. Oddělení dětí od špatných rodinných

poměrů považoval za předpoklad úspěšné a rychlejší převýchovy. Dokázal přesvědčit své žáky, a dokonce i některé rodiče a příbuzné, kteří se školou spolupracovali.

Miroslav Dědič dokázal své myšlenky propagovat i směrem ke kulturní, odborné i laické veřejnosti a podařilo se mu prezentovat školu i v soudobých médiích. K tomu využíval i kulturní vystoupení svých dětí, které například v 1953 vystupovaly na společném turné s pěveckým a tanečním souborem na Slovensku. Chtěl tak přesvědčit romské rodiče, aby posílali své děti do školy a státní orgány o tom, že cikánský problém je řešitelný.

V roce 1953 se škola z Květušina přestěhovala do bývalých lázní Dobrá Voda u Záblatí a pokračovala jako škola s internátem pro romské děti. Za celou její existence prošlo školou kolem dvou až tří stovek romských dětí. Velká část žáků po odchodu z Dědičovy školy vystudovala střední školy a odborná učiliště a úspěšně se zapojili do života společnosti. Stali se z nich většinou schopní pracovníci, našli si přátele a často i životní partnery z majoritní části společnosti, dá se říci, že se dokonale integrovali. Někteří se dokonce nechtěli znát ke svému romskému původu. Jiní se naopak stali významnými osobnostmi, které se angažovaly v procesu emancipace romského etnika.

Dědičova škola fungovala až do roku 1960, kdy byla zrušena. Stát prostory potřeboval pro umístění dívek z výchovného ústavu pro morálně narušené v Černovicích. Navíc se oficiálně tvrdilo, že cikánská otázka je již na základě aplikace zákona 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočovných a polokočovných osob, vyřešena, takže žádná speciální škola pro romské děti není potřeba. Děti ze školy byly následně rozmístěny do dětských domovů po celé republice.

Přes výhrady⁷, které se dnes ke Škole míru objevují, je nesporné, že co se týče konečného výsledku, šlo o projekt úspěšný. Velký počet žáků, kteří školou prošli, se úspěšně integroval do společnosti. Na rozdíl od mnohých jiných pokusů o vyřešení romské problematiky, včetně současných snah, tenhle experiment fungoval. Sporné, zejména viděno optikou dneška, je hodnocení prostředků, díky kterým bylo úspěchu dosaženo. Odtržení dětí od rodičů a rodin, bránění styku s nimi (například

⁷ Např. „Škola Míru“ v Květušíně 1950-1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u Prachatic) - kritická reflexe v historickém kontextu 50. let, Barbora Šebová, FF UK 2009)

cenzurováním či dokonce zadržováním dopisů), to jsou věci, které v současnosti část veřejnosti Miroslavu Dědičovi vyčítá. Na druhou stranu víme, že i dnes je odlišné kulturní (někdy až nepodnětné) prostředí v romských rodinách a často negativní vliv příbuzenstva (včetně toho, že na děti působí svým chováním jako vzory) jedním z významných faktorů neúspěchu při pokusech o integraci Romů do společnosti. Z tohoto hlediska se dá postup Miroslava Dědiče pochopit. I z jeho knih vyplývá, že on sám zpočátku řešil pochybnosti o správnosti svého postupu, ale v okamžiku, kdy zjistil, že jeho metoda funguje, přestal se tím zabývat (Zatajené dopisy, film ČT, 2015, knihy M. Dědiče – viz seznam literatury).

4.6 Pokusy o výchovu a vzdělávání Romů od roku 1959 do roku 1989

4.6.1 Pokusy o integraci Romů 1959-1989

Významným zlomem v pokusech o asimilaci Romů byl zákon č. 74 o trvalém usídlení kočovných a polokočovných osob z roku 1958, který vstoupil v platnost v únoru 1959. Od tohoto období datujeme *Koncepci sociální asimilace Romů*.

Podle nového zákona se kočujícími zejména olašským Romům zakazovalo kočování a byli násilně „usazeni“. Zákon dokonce stanovil sankce pro případy, kdy byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení a dotyčné osoby přesto setrvaly u kočovného způsobu života. Jednalo se o trestný čin se sazbou od 6 měsíců do 3 let odnětí svobody. V praxi byl postup takový, že na rozkaz státních orgánů policisté Romům sebrali nebo dokonce postříleli koně a zabavili nebo rozřezali kola od vozů. Následně bývalým kočovníkům národní výbory přidělily byty, často v místě velmi vzdáleném od původní lokality, kde dříve kočovali. Úřady se jim měly postarat o zaměstnání a všestranně jim pomoci se začleněním do společnosti. Tito zaostalí Romové však nebyli v mnoha případech schopni novým způsobem žít a bydlet a není divu, že se vyskytla řada těch, kteří z místa nového bydliště utíkali do osad a míst, kde předtím přebývali a kočovali. Stejně problematická se ukázala i snaha donutit Romy k tomu, aby posílali své děti do školy. Zejména romské matky nepochopily důležitost vzdělání pro jejich děti a považovaly školu za zbytečné trápení (Mann, 2009, s. 36).

Na základě ustanovení tohoto zákona provedly 3.–6. února 1959 úřady ve spolupráci s Veřejnou bezpečností soupis kočujících a polokočujících Romů (včetně řady těch, kteří dojžděli za prací ze Slovenska do Čech). Všem bylo přiděleno zaměstnání a zajištěno ubytování, dostali razítko do občanského průkazu. Byli pod dohledem úřadů a Veřejné bezpečnosti a bez povolení národních výborů se nesměli stěhovat ani měnit zaměstnání (Šotolová, 2011, s. 34-35).

ÚV KSČ v roce 1962 vydal směrnici, kterou nařizoval likvidaci romských osad na východním Slovensku, přednostně v turistických oblastech. Ta byla nakonec počátkem sedmdesátých let odvolána zejména z důvodu nedostatku bytů pro obyvatelstvo vysídlené z osad.

Usnesením vlády ČSSR č. 502 z roku 1966 vznikl Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo. Měl především zapojit do pracovního procesu všechny práceschopné Cikány. Dalším jeho úkolem bylo zničit romské osady a rozptýlit či přesídlit jejich obyvatele. Jedním z opatření, které to mělo zajistit, byla maximálně pětiprocentní kvóta romského obyvatelstva v obcích. *Řízený rozptyl obyvatel cikánského původu* měl zároveň vyřešit nezaměstnanost především východoslovenských Romů. Ale celý projekt nebyl příliš úspěšný. Podle harmonogramu mělo být během let 1966-1968 přesídleno 1100 romských rodin ze Slovenska do Čech a na Moravu. Nakonec se přesunulo 494 rodin. Rozboření romských osad na východním Slovensku navíc způsobilo státu velké problémy se zajištěním práce a bydlení pro jejich obyvatele. Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo byl usnesením vlády č. 384 z roku 1968 zrušen a jeho úkoly mělo převzít ministerstvo práce a sociálních věcí. *Koncepce řízeného rozptylu* byla zrušena v roce 1970 (ČSR), respektive 1972 (SSR) (Šotolová, 2011, s. 35-36; Mann, 2001, s. 38).

Počátkem sedmdesátých let dochází ke změně přístupu při řešení romské problematiky. *Koncepci sociální asimilace* a *Koncepci řízeného rozptylu* nahrazuje *Koncepce společenské integrace romského obyvatelstva*. Usnesením vlády se zřizuje vládní komise pro otázky cikánského obyvatelstva v ČSR a SSR a doporučuje se zřídit podobné komise i při KNV (Šotolová, 2011, s. 36).

Až do této doby se o osudech Romů rozhodovalo téměř výhradně bez jakékoli jejich aktivní účasti. Koncem šedesátých let, zřejmě pod vlivem Pražského

jara, se poprvé Romové v tehdejší Československu pokoušejí organizovat a chtějí se sami podílet na řešení svých problémů. Na jaře 1969 v Bratislavě vzniká Zváz Cigánov-Romov, který zastupuje Romy v SSR. V Brně byl 30. srpna 1969 ustaven Svaz Cikánů-Romů v ČSR. Obě tyto organizace však byly po nástupu normalizace nuceny ukončit svou činnost (1973) (Šotolová, 2011, s. 36).

Chaotické a často bezhlavé stěhování Romů v různých oblastech republiky pokračovalo i v sedmdesátých a osmdesátých letech, hlavně při velkých zásazích v průmyslových městech, jako bylo bourání starých čtvrtí v Kladně nebo demolice poddolovaného Mostu. Nepromyšlené přesuny Romů do určitých míst připravovaly půdu budoucím problémům s takzvanými vyloučenými lokalitami, které se v plné síle projeví po roce 1989.

4.6.2 *Vzdělávání Romů v letech 1959–1989*

V oblasti vzdělávání Romů se české školství od konce padesátých let do roku 1989 potýkalo s řadou problémů, většina z nich má platnost i v dnešní době:

- a) Vzhledem ke skutečnosti, že původní romské obyvatelstvo Čech a Moravy bylo v době Druhé světové války téměř vyvražděno, pocházejí dnešní Romové, žijící na našem území, hlavně ze Slovenska, Maďarska a Rumunska (respektive jejich předkové). To znamená, že v době, kdy sem dorazili, neuměli pořádně místní jazyk – tedy češtinu. Tento stav u valné většiny z nich přetrval i v dalších generacích. Je to způsobeno jednak tradičně laxním přístupem Romů (včetně těch, kteří jsou v roli rodičů) ke vzdělání jako takovému, jednak tím, že život v uzavřených komunitách (díky sociálnímu vyloučení) vedl k používání romštiny, i když dnes spíše můžeme mluvit o jejím zpotvořeném zbytku a řada současných mladých Romů už romsky pořádně neumí a romština je nahrazována špatnou češtinou nebo kombinací různých jazyků (Vágnerová, 2013, s. 677). Tyto skutečnosti rozhodně ke zvyšování české jazykové kultury Romů nepřispěly. Spolu s faktem, že romština je jazyk odlišný od češtiny už svým základem (kdy navíc šlo o různé dialekty a přejatá slova podle místa původu dotyčného Roma), je vcelku vzácnost narazit dnes na Roma, který by český jazyk ovládal jako rodilý

mluvčí. Základní jazykové problémy se pak logicky přenášejí i do psaného projevu a stávají se překážkou při osvojování dalších vědomostí.

- b) Dalším problémem je skutečnost, že velká část romských dětí se nezačlenila a bohužel nezačleňuje ani dnes (většinou opět díky přístupu jejich rodičů a vlivu širší rodiny či své komunity) již v raném věku do výchovně–vzdělávacího procesu a získala či získává téměř nesmazatelný handicap již v předškolním věku. Chybějící mateřská škola, kdy dítě jednak získává a fixuje základy jazyka, jednak ve styku se svými vrstevníky rozvíjí základní sociální vazby, základní hygienické návyky a základy společenského chování, se projevuje následně při vstupu na základní školu. Romské děti díky tomuto „skluzu“ chybějící mateřské školy v základní škole selhávají, často opakovaně. Následně, díky neúspěchu a špatnému hodnocení, ztrácejí motivaci a zájem o výuku. Častý laxní přístup rodičů nebo přímo jejich nezájem je pak další příčinou absencí, špatného prospěchu a problematického chování ve škole. Další bodem zlomu pak bývá pátá či šestá třída, kdy hodně romských dětí začne preferovat úplně jiné priority, a to v mnoha případech bývá konec jakékoli smysluplné školní přípravy (Vágnerová, 2013, s. 685–686). Nezanedbatelný vliv v té době má i sociální prostředí, vliv romské komunity. Ve věku kolem 11–12 let se tak řada z nich poprvé ocitá na šikmé ploše a začíná svou pout' po různých výchovných ústavech a zařízeních.
- c) Znakem romských rodin je odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy.
- d) Dalším problémem je nižší informovanost části dětí, která je důsledkem sociální izolovanosti mnohých romských rodin.
- e) Kromě toho je zde určitá část romských dětí, které mají různá postižení, ať už mentální, řečové, sluchové a další. I pro ně je zvládnutí nároků v běžné základní škole nepřekonatelným problémem.
- f) Je třeba vzít v úvahu i nedostatečnou připravenost učitelů pro práci s menšinami.

Z těchto důvodů hledalo a hledá české školství již řadu desetiletí způsob, jak se s těmito problémy vyrovnat.

Z přelomu šedesátých a sedmdesátých let pochází významná směrnice *O výchově a vzdělávání výchovně zanedbaných a prospěchově opožděných cikánských dětí*. Vyšla ve Věstníku MŠ a MK v roce 1969.

Směrnice zdůrazňovala, že je nutné zřizovat třídy k adaptaci romských dětí při mateřských školách. Doporučovala i zřízení speciálních tříd pro zvlášť prospěchově opožděné děti. Umožňovala pro ně také zřídit 1.-5. ročník základních škol, oddělení školních družin, školních klubů nebo výchovné skupiny v dětských domovech. Pro třídy, kde je více než pět romských žáků, určovala maximální celkový počet žáků na dvacet pět. Stanovovala také, že romské děti mají být do škol a tříd pro cikánské děti zařazovány jen na dobu nezbytně nutnou.

V roce 1972 ve Věstníku MŠ a MK vyšel metodický pokyn k výchově a vzdělávání romských dětí. První článek se týká předškolní výchovy, druhý pak školní výchovy.

Pro předškolní výchovu doporučoval tělesnou, hudební, výtvarnou a pracovní výchovu a pěstování správných hygienických návyků. Mateřské školy musely přijímat i děti nezaměstnaných romských matek a děti, kterým rodiče neposkytují přiměřenou výchovu. V lokalitách s vyšší koncentrací romského obyvatelstva doporučoval zřizovat pro romské děti samostatné mateřské školy.

Pro základní školy materiál doporučuje zřizovat speciální třídy pro výchovně zanedbané a prospěchově opožděné romské děti. Důraz je kladen na vyučovací jazyk a klasifikaci, kdy by se učitelé měli vyhýbat nejnižším klasifikačním stupňům.

V dalších člancích pak pokyn zdůrazňuje nutnost zatraaktivnit školu jak pro děti, tak i pro jejich rodiče, aby se docílilo dobré školní docházky (Šotolová, 2011, s. 37).

V roce 1973 MŠ ČSR zpracovalo *Návrh dlouhodobé koncepce předškolní a školní výchovy cikánských dětí*. Doporučuje v něm učitelům, pracujícím s romskými dětmi, absolvovat formou postgraduálního studia kurz romštiny. Zdůrazňuje také význam předškolní diagnostiky rozumových schopností z důvodu správného zařazení dítěte do základní školy, do speciální třídy základní školy, popřípadě do zvláštní školy (Šotolová, 2011, s. 37).

Před rokem 1989 často řešil stát neschopnost romských dětí zvládat nároky v základním školství zařazením do zvláštních škol.

Zvláštní školství v Československu má dlouhou tradici a školy tohoto typu existují již od konce první světové války. Byly zřízeny pro děti vyžadující zvláštní péči, tedy i děti trpící mentálním nebo i sociálním znevýhodněním. V okamžiku, kdy došlo k razantnímu pokusu o asimilaci Romů (od r. 1959 v rámci aplikace zákona 74/1958 Sb.), byla řada romských dětí, které nezvládly nároky základního školství, zařazena do zvláštních škol.⁸

Podle školského zákona č. 29/1984 Sb. představovaly zvláštní školy jednu z kategorií speciálních škol a byly určeny pro žáky s takovými rozumovými nedostatky, pro které se nemohou vzdělávat v základní ani ve speciální základní škole. Podle tohoto zákona rozhodoval o zařazení žáka do takové školy ředitel na základě testů jeho intelektuálních schopností vypracovaných v pedagogicko-psychologické poradně, pokud k tomu dal souhlas zákonný zástupce dítěte.

4.7 Vzdělávání romských dětí po roce 1989

V České republice mají Romové i nadále status národnostní menšiny, což jim přiznává zvláštní práva vlastní národnostním menšinám. Ochranou zájmů národnostních menšin, a tedy i menšiny romské, je pověřena Rada pro národnostní menšiny, poradní orgán vlády bez výkonných pravomocí.

Ohledně současného počtu Romů v České republice se oficiální statistiky založené na sčítání lidu rozcházejí s odhady. Podle odhadů uvedených na internetových stránkách Rady vlády pro národnostní menšiny je dnes v České republice 150 000 až 300 000 osob náležejících k romské menšině (<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>).

⁸ Například mezi lety narostl počet žáků zvláštních škol (základních) takto: v roce 1970 to bylo 31 278 žáků, ve školním roce 1983-84 to již bylo 40 592 žáků, v roce 1988 byl stav 59 301 žáků. Přitom vstupní počet žáků zvláštních škol (základních) počátkem šedesátých let (těsně poté, co vstoupil v platnost zákon 74/1958 Sb.) byl 23 000 žáků (Zdroje: Statistika školství 1970 České socialistické republiky. Vydal Ústav školských informací pouze pro úřední potřebu. Praha b. r.; Statistika školství 1983-1984 České socialistické republiky. Vydal Ústav školských informací při MŠ ČSR pouze pro uživatele v odvětví školství. Praha b. r.; Rozsudek ESLP ve věci D. H. a ostatní proti ČR ze 13. listopadu 2007, čl. 15).

Ale ve skutečnosti (viz rozptýl v „nejoficiálnějším“ odhadu) nelze přesně určit, kolik Romů v České republice žije. Jednak při oficiálním sčítání lidu řada Romů romskou národnost neuvádí⁹, jednak je zde faktor časté migrace, včetně té ze Slovenska, kdy není výjimkou, že je v jednom bytě načerno ubytováno třeba dvacet lidí, aniž by byli přihlášení. Kromě toho řada Romů nezvládla administrativní úskalí při rozdělení republiky a nestihli se přihlásit o občanství České republiky. Hovoří se tedy zhruba o 2,5–3 % populace (Vágnerová, 2008, s. 674), ale některé odhady mluví dokonce až o 400 000, možná i 500 000 Romů v České republice. Navíc podle zákona o ochraně osobních údajů a zákona proti diskriminačním opatřením se dnes už tyto údaje nesmí zaznamenávat ani sledovat, takže se musíme smířit s tím, že skutečný počet Romů v republice už zřejmě nikdy nezjistíme.

V devadesátých letech, po přechodu k tržnímu hospodářství, došlo v systému zvláštních škol v České republice k řadě změn, které měly dopad i na situaci romských žáků. V roce 1995 vypracovalo ministerstvo školství pokyn zavádějící možnost doplnit si vzdělání pro žáky, kteří svou povinnou školní docházku dokončili ve zvláštní škole. Od školního roku 1996/1997 byly při mateřských, základních a speciálních školách zřizovány přípravné třídy pro děti pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí. V roce 1998 schválilo ministerstvo školství alternativní vzdělávací program pro žáky romského původu zařazené do zvláštních škol. Zároveň byli na základní i speciální školy přiděleni romští pedagogičtí asistenti, jejichž úkolem bylo pomáhat učitelům a usnadňovat komunikaci s rodinami.

Od novely školského zákona č. 19/2000 Sb., účinné od 18. února 2000, mohli být navíc ke studiu na středních školách přijati i žáci, kteří splnili povinnou školní docházku na zvláštní škole, pokud splní podmínky pro přijetí požadované pro zvolený obor vzdělání.

V posledních letech je v ČR patrný příklon k integraci a inkluzi i u vzdělávání romských dětí. Ačkoli zákonné normy již pravidla pro společné vzdělávání nastavily od roku 2006, netýkalo se to žáků s mentálním postižením. Teprve vyhláška 27/2016 Sb. O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která

⁹ Například při sčítání obyvatel v roce 2001 se k romské národnosti hlásilo necelých 12 tisíc obyvatel (Navrátil, 2003, s. 11) při sčítání v roce 2011 už to bylo dokonce jen 5 135 osob (<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>).

je známá spíše jako vyhláška o inkluzi, umožnila začlenění všech žáků, tedy i těch s mentálním postižením, do společných škol. Odborná i laická veřejnost se v hodnocení této vyhlášky dost liší a původní verze počítala s téměř úplným rušením praktických a speciálních škol a speciálních tříd. Ale již po roce ministerstvo přikročilo k takzvané technické novele vyhlášky, která se snaží vyřešit řadu problémů zejména v oblasti administrativy, kterou nová vyhláška přinesla. Další stránkou věci je financování celé záležitosti, protože původně předpokládané náklady na inkluzi byly odhadovány na 1,5-1,8 miliardy korun ročně. Ovšem před zahájením školního roku 2017-2018 se odhady již pohybovaly k téměř 4 miliardám, což se pochopitelně vůbec nelíbilo ministerstvu financí, které se dokonce vyjádřilo v tom smyslu, že takové peníze rezortu školství rozhodně neposkytne¹⁰. I proto „technická novela“ vyhlášky. Nový ministr financí odhaduje náklady pro příští rok dokonce na 5 miliard korun. Zároveň však hovoří o nutnosti revize, a tak je možná jen otázkou času, jak dlouho inkluze v našem školství v současné podobě přežije¹¹. Jediným pozitivem novely vyhlášky 27/2016 Sb. je to, že se víceméně obnovuje možnost žáků s mentálním postižením vzdělávat se ve speciálních školách a třídách. Přitom nová vyhláška byla mimo jiné vynucena rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, který zmiňuji v další kapitole a který se diskriminace romských žáků týká. Ovšem zákon je jedna věc a praktické možnosti státu druhá. Plná realizace vyhlášky totiž předpokládá především finanční prostředky školám pro zajištění podmínek pro integraci mimo jiné i romských dětí do běžného vzdělávacího systému, peníze na zaplacení potřebného počtu asistentů pedagoga, také dostatečný počet těchto asistentů, zajištění dostatku pracovníků se zaměřením na speciální pedagogiku a dostatek kvalifikovaných odborníků pro diagnostiku dětí se znevýhodněním a postižením. Zatím se prostředky na tyto účely v mnoha případech získávaly zejména prostřednictvím grantů, ale vyhláška celou věc řeší systémově a je jen na státu, jestli to bude ochoten financovat.

4.8 Soudní spor D. H. a další proti České republice u ESLP ve Štrasburku

¹⁰ https://zpravy.idnes.cz/inkluzi-naklady-ministerstvo-skolstvi-financi-pilny-pfd-domaci.aspx?c=A170801_091237_praha-zpravy_nub

¹¹ <https://archiv.ihned.cz/c1-66000880-inkluzi-a-penize>

Velkou ranou pro systém školního vzdělávání Romů v České republice byl soudní spor osmnácti romských stěžovatelů, kteří napadli zařazování romských žáků do zvláštních škol v ostravském regionu. Spor stěžovatelů s Českou republikou, který se přes stížnosti na příslušné školské úřady dostal až k Ústavnímu soudu ČR, a nakonec k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku, se táhl od roku 1999. Stěžovatelé udávali, že Česká republika jim zařazením do zvláštní školy podle platných norem, které ve skutečnosti vedou k rasové segregaci a diskriminaci, neumožnila rovný přístup ke vzdělání jako ostatním dětem a tím je už předem nenapravitelně poškodila i v dalším životě. Normální senát ESLP jim nedal za pravdu a stěžovatelé předložili žalobu takzvanému Velkému senátu ESLP, který 13. listopadu 2007 rozhodl v jejich prospěch.

Na šedesátistránkovém rozsudku se mimo jiné odvolává soud na statistiku, která uvádí, že v Ostravě, v době, kdy tam byli jako žáci stěžovatelé, bylo více než 50 % žáků na zvláštních školách z romského etnika (Rozsudek ESLP ve věci D.H. proti ČR, 13. 11. 2007, čl. 18). To podle soudu, vzhledem k tomu, že se v průměru vyskytuje v populaci kolem tří procent lidí s mentálním postižením, neodpovídá počtu Romů na speciálních školách, určených pro žáky s mentálním postižením. Soud ale prohlásil za příčinu systém, který v ČR funguje pro zařazování těchto žáků do speciálních škol a který podle něho Romy znevýhodňuje. Tím pádem, protože byl systém prohlášen za diskriminační, se soud už nezabýval jednotlivými případy.

Na celém rozsudku jsou nejzajímavější nesouhlasná vyjádření čtyř soudců (z celkového počtu sedmnácti), kteří hlasovali proti. Soudce Karl Jungwiert například upozornil na rozdíly v počtech Romů v jednotlivých zemích Evropské unie:

Německo	110 000 – 140 000	na 80 milionů obyvatel
Francie	300 000 – 400 000	na 60 milionů obyvatel
Itálie	90 000 – 120 000	na 60 milionů obyvatel
Spojené království	100 000 – 150 000	na 60 milionů obyvatel
Polsko	35 000 – 45 000	na 38 milionů obyvatel
Portugalsko	40 000 – 50 000	na 10 milionů obyvatel
Belgie	25 000 – 35 000	na 10 milionů obyvatel

Česká republika 200 000 – 250 000 na 10 milionů obyvatel

Na základě tohoto přehledu konstatoval, že v poměru na počet obyvatel řeší Česká republika diametrálně rozdílný problém proti státům původní zakládající dvanáctky Evropské unie. Přitom vyslovil pochybnost, že si se vzděláním romských dětí poradily země původní dvanáctky EU lépe. V souvislosti s tím upozornil například na Rezoluci Rady EU a Zasedání ministrů školství v rámci Rady ze dne 22. května 1989 o zajištění školní docházky romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách. V ní se podle Jungwierta mimo jiné uvádí, že v roce 1989 v původních dvanácti členských zemích EU bylo 250–300 000 romských dětí, které nikdy nenavštěvovaly školu. Československo přitom mělo v té době téměř stoprocentní školní docházku dětí, a to včetně Romů. Upozorňuje i na další fakta ze zemí EU a konstatuje, že Česká republika je dnes trestána za to, že se, na rozdíl od ostatních, snaží se situací romských dětí něco dělat (podrobnější údaje viz příloha 1).

Vláda zavedla řadu změn, které měly odstranit to, co České republice ESLP vytýkal jako diskriminační opatření. Především se zrušil 25 % podíl žáků ve třídě, kteří se mohli vzdělávat spolu s postiženými bez toho, že jim bylo indikováno mentální postižení (MP). Novela tehdy platné vyhlášky umožnila vzdělávat ve třídě 25 % dětí s jiným typem postižení, avšak děti bez MP nesměly být vzdělávány podle vzdělávacího plánu, uzpůsobeného pro žáky s mentálním postižením. Zrušila se také možnost dočasného zařazení žáka se zdravotním či sociálním znevýhodněním do třídy pro žáky se zdravotním postižením. Další změnou bylo zrušení tzv. diagnostických pobytů, které umožňovaly až půlroční umístění žáka do třídy se vzděláváním pro mentálně postižené z důvodu pozorování. Byly zrušeny bez náhrady s tím, že je nahradí diagnostické pozorování. Další opatření se týkaly změn v oblasti diagnostiky, která nesměla být v žádném případě nástrojem možné diskriminace.

Rozhodnutí ESLP mělo pro systém speciálního školství, které nám svého času jiné státy záviděly, stejně jako pro systém vzdělávání Romů, podle mého mínění nedozírné následky. Česká republika opět hledala inspiraci v zahraničí, otázka je, kde v jiných státech vzdělávání Romů zvládli. Ministr školství (dnes již bývalý) hovořil o Finsku a jeho novým poradcem se stal Fin Mika Risku. Při setkání pedagogů, kteří se zabývali integrací a inkluzí v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Konference na

téma rovné příležitosti ve vzdělávání 16. 3. 2015), padlo směrem k novému poradci při diskuzi o integraci a inkluzi postižených upozornění, že s tím u nás nebude největší problém. Že u nás je největším problémem integrace a vzdělávání Romů. Pak chtěli přítomní vědět, jak tuto problematiku ve Finsku zvládli. Mika Risku přiznal, že začlenění Romů vůbec nezvládli a že už to dávno přestali řešit. Všichni Romové, kteří chtějí chodit ve Finsku do škol, mají možnost. Ty, kteří nechtějí, nikdo k ničemu nenutí. Stejně jako s kočováním. Kdo z finských Romů chce kočovat, ten může a stát mu dokonce koupí vůz.

To je samozřejmě řešení, které je v našich podmínkách nepoužitelné. Především ve Finsku mají Romů deset tisíc, v ČR je jich zřejmě nejméně tři sta tisíc. Nelze najednou vypustit 300 000 Romů v ČR kočovat, už jen kvůli tomu, že na rozdíl od Finska je zde husté osídlení, nikoli rozlehlé přírodní prostory. A kromě toho Romové u nás už téměř šedesát let nekočují a ani by už nechtěli a zřejmě ani neuměli.

S ohledem na pokrytecké odsouzení zbytku Evropy, která opominula smetí před vlastním prahem, by se měla Česká republika stát spíše tím, kdo se v Evropské unii postaví do čela těch, kdo chtějí problematiku vzdělávání Romů řešit, než aby zase honem hledala v zahraničí nějaké vzory a trápila své těžce zkoušené školství dalšími reformami (v novodobé historii ČR po roce 1989 se dá říci, že co nový ministr školství, to nový návrh reformy školství, a že se jich už na tomhle postu za posledních 25 let vystřídalo). Česká republika by tedy měla využít potenciál, který v této oblasti má, od zkušených pedagogů a výchovných pracovníků přes odborníky přednášející problematiku na vysokých školách a publikujících řadu prací na toto téma, zkušeností v diagnostice poruch či ve speciálně-pedagogické práci, a vyzvat celou EU k poctivému zmapování současné situace a ke skutečnému hledání řešení situace ve vzdělávání Romů.

Česká republika v době po vyhlášení rozsudku ESLP provedla kontrolní vyšetření všech žáků zařazených v základních školách praktických. Důsledkem tohoto soudního rozhodnutí je dnes často skutečnost, že mnoho žáků, kteří jsou jeden nebo dva body nad hraniční normou, nechce psycholog zařadit do praktických škol. Výsledek pak mnohdy bývá takový, že spokojen není nikdo – ani žák, který běžnou základní školu nezvládá, ani škola, která má se zvládnutím žáka problémy a chybí jí

prostředky a lidé pro to, aby mu mohla věnovat odpovídající péči, ani rodiče, kteří by raději uvítali zařazení do základní praktické školy, než permanentní neúspěch a nezvládnutí nároků klasické základní školy jejich potomkem.

Kromě toho je na čase položit si otázku, jak je to s poměrem mentálně postižených Romů v populaci. A to bez falešného pohoršení nad údajně rasistickým podtextem takové otázky. Řada rizikových faktorů, způsobujících mentální postižení, je v romské populaci naplněna a procentní podíl mentálně postižených romských dětí je možná skutečně vyšší než průměr v celkové populaci ČR. Z rizikových faktorů můžeme například uvést u Romů stále ještě časté početí dětí mezi blízkými příbuznými nebo rizikové chování romských matek v době těhotenství, ať už jde o kouření, špatnou životosprávu, alkohol nebo dokonce drogy. Podrobnější studie na toto téma však neexistuje a pochybuji, že by se při dnešní falešné hyperkorektnosti (za kterou se skrývá jen nedostatek odvahy pojmenovat věci pravým jménem) našel někdo, kdo by se takový výzkum odvážil uskutečnit.

K posunu v celé oblasti řešení otázek romského obyvatelstva je třeba především politické odvahy, kterou od naší politické reprezentace zřejmě nelze očekávat. Stejnou politickou odvahu by vyžadovalo například i rozhodnutí o spojení vyplácení sociálních dávek Romům s podmínkou zajištění docházky dětí do mateřských a základních škol. Tady by byl jeden z kroků, který by mohl situaci ve vzdělávání Romů zlepšit. Jenže která z našich politických stran by se připravila dobrovolně o několik set tisíc volebních hlasů.

Častým argumentem různých kritiků vzdělávacího systému je, že romské děti nemají rovný přístup ke vzdělávání. Hodně to však záleží na Romech samých. A pokud jde o další výhradu, například Olgy Kusé z Agentury pro sociální začleňování, že mezi společenské stereotypy patří, že Romové o vzdělávání zájem nemají a že je třeba myšlení společnosti změnit: Zde je přání otcem myšlenky, alespoň co se týče Romů v naší škole ve věznicí. Mé zkušenosti jsou takové, že ve většině případů naši žáci-Romové skutečně vzdělání nepovažují za důležité a řada rozhovorů s nimi na toto téma potvrdila, že je to ve většině romské populace obecně sdílený názor. Bohužel se to projevuje i v přístupu rodičů k tomu, jak do školy docházejí a jak ve škole prospívají jejich děti. Pokud ovšem neberete vážně, co vám tvrdí romští rodiče,

protože ti často naslibují například ve škole ohledně svých dětí všechno možné, ale ve skutečnosti je jim to jedno a neudělají nic (Vágnerová, 2008, s. 688). Změnit je tedy třeba ve vztahu ke vzdělání především myšlení Romů.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Formulace základních otázek praktické části práce

Základní otázky, kterými se praktická část práce bude zabývat, se týkají zejména zmapování situace ve vězeňském školství s přihlédnutím k postavení Romů v tomto systému. Budeme sledovat údaje o celkovém počtu romských žáků ve Středním odborném učilišti ve věznici Vinařice, dále jejich věkové složení, vzdělání, kterého dosáhli a jejich pracovní minulost. Zabývat se budeme také podílem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami mezi romskými žáky ve vězeňské škole. Tento přehled by měl posloužit všem, kdo se vzděláváním Romů ve věznicích zabývají, i když se jedná o jednu školu a jednu věznici a údaje nelze úplně zobecňovat. Ale ve své podstatě budou základní parametry podobné ve všech věznicích v ČR.

Obecně platné budou i problémy kolem motivace romských žáků k tomu, aby se vzdělávali. Chceme popsat motivační prostředky, které využíváme v naší škole, a navrhnout několik dalších způsobů motivace romských žáků k tomu, aby měli zájem do školy vůbec chodit. Popsat také chceme využití jednotlivých předmětů v procesu socializace romských žáků školy.

Chceme seznámit pedagogickou veřejnost i s nelehkou a psychicky náročnou prací učitele v takovém druhu školy. Zejména ty pedagogy, kteří se zabývají myšlenkou v podobném zařízení působit a dost možná by mohli být zklamáni rozdílem mezi idealistickými představami o takové práci a tvrdou realitou.

6 Skladba žáků Středního odborného učiliště Vinařice

6.1 Specifikace prostředí školy

Jako vzorek pro sběr dat byli využiti žáci Středního odborného učiliště Vinařice, kteří prošli vzděláváním na škole během čtyř školních roků. Jedná se o muže ve výkonu trestu odnětí svobody ve skupině B a C (s dozorem a ostrahou) a s délkou trestu do 15 let. Škola, která působí ve věznici Vinařice, nabízí žákům – vězňům možnost vyučení se a získání výučních listů v těchto oborech:

- 65-51-E/02 Práce ve stravování
- 36-57-E/01 Malířské práce
- 41-52-E/02 Zahradnická výroba
- 36-67-E/01 Zednické práce
- 65-51-E/01 Stravovací a ubytovací služby
- 69-54-E/01 Provozní služby

Škola realizuje v rámci výuky projekty na podporu vzdělávání a školní úspěšnosti žáků romského etnika. Středoškolské učivo ve stěžejních předmětech, jako je český jazyk a matematika, navazuje a předpokládá dostatečné znalosti učiva základní školy a dostatečnou řečovou vybavenost. Tento předpoklad u většiny žáků z romského etnika není naplněn, proto je nutné chybějící znalosti postupně doplnit tak, aby tvořily pevný základ pro další vzdělání.

Sběr dat byl uskutečněn vždy k 1. únoru, po uzavření 1. pololetí, kdy dochází k určité stabilizaci stavu žáků (v prvním pololetí bývá značná fluktuace, žáci ze školy odcházejí, ať už je to proto, že mají pocit, že učivo nezvládnou, nebo proto, že škola nesplnila jejich představy, například o dobré „zašívárně“).

6.2 Počet Romů mezi žáky školy

Vzhledem k zákonným normám na ochranu osobních údajů a proti diskriminaci jediným způsobem ke zjištění počtu Romů mezi žáky učiliště byl přímý kontakt s žáky a zjištění stavu přímo v jednotlivých třídách, doplněné dotazováním

žáků a následným doplněním informací v kartotéce školy a Speciálně pedagogického centra SOU Vinařice.

Při tomto průzkumu byla zjištěna následující data:

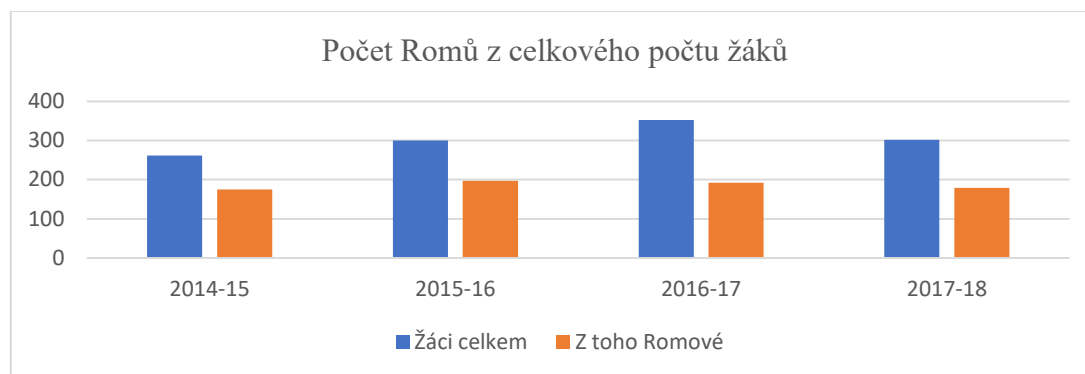
Tabulka 1: Podíl Romů z celkového počtu žáků

Školní rok	Žáci celkem	Z toho Romové	Podíl Romů v %
2014-15	262	175	66,79
2015-16	300	197	65,67
2016-17	352	192	54,55
2017-18	302	179	59,27

Zdroj: vlastní výzkum

Komentář k Tabulce a Grafu 1: Údaje naznačují dvě skutečnosti. Jednak vysoký podíl Romů, kteří nemají potřebnou kvalifikaci a chtějí si ji zvýšit získáním výučního listu. Za druhé potvrzují vyšší míru kriminality mezi Romy, která odpovídá světovému standardu kriminality etnických menšin, protože mezi žáky školy Romové tvoří v některých letech až dvě třetiny (Vágnerová, 2008, s. 676).

Graf 1: Počet Romů z celkového počtu žáků

6.3 Počet Romů mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

Tabulka 2: Podíl Romů se SVP z celkového počtu romských žáků

Školní rok		mentální postižení	řečová vada	více vady	specifické poruchy učení a chování	odlišné kulturní a životní podmínky	Celkem
2014-15	Počet	48	2	2	1	0	53
	% ze všech rom. ž.	27,4	1,1	1,1	0,6	0,0	30,3
2015-16	Počet	54	3	0	3	0	60
	% ze všech rom. ž.	27,4	1,5	0,0	1,5	0,0	30,5
2016-17	Počet	42	3	0	2	145	192
	% ze všech rom. ž.	21,9	1,6	0,0	1,0	75,5	100,0
2017-18	Počet	33	3	0	2	141	179
	% ze všech rom. ž.	18,4	1,7	0,0	1,1	78,8	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Komentář k Tabulce 2: Data do této tabulky jsou z dokumentace PPP a SPC při SOU Vinařice. V průběhu výzkumu došlo ke změně legislativy, protože v platnost vstoupila vyhláška č. 27/2016 Sb. O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků zvláště nadaných, tzv. vyhláška o inkluzi. To přineslo dvě podstatné změny. Bylo zrušeno 5 speciálních tříd, které škola do té doby zřizovala podle paragrafu 16 zákona 561/2004 Sb. (Školského zákona), a praktická škola dvouletá. Všichni žáci byli nadále zařazeni v normálních třídách jako individuálně integrování. Podstatným způsobem se změnil i počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole. Všichni romští žáci bez zdravotního postižení a bez specifických poruch učení a chování podle nové vyhlášky „spadlí“ do kategorie definované vyhláškou jako *odlišné kulturní a životní podmínky* a tím dosáhl u Romů podíl žáků se SVP hodnoty 100 %. Kdo jiný by lépe splňoval parametry této kategorie než Rom, který je navíc ve výkonu trestu odnětí svobody. Do té doby byli tito žáci vedeni jen jako *sociálně znevýhodnění*.

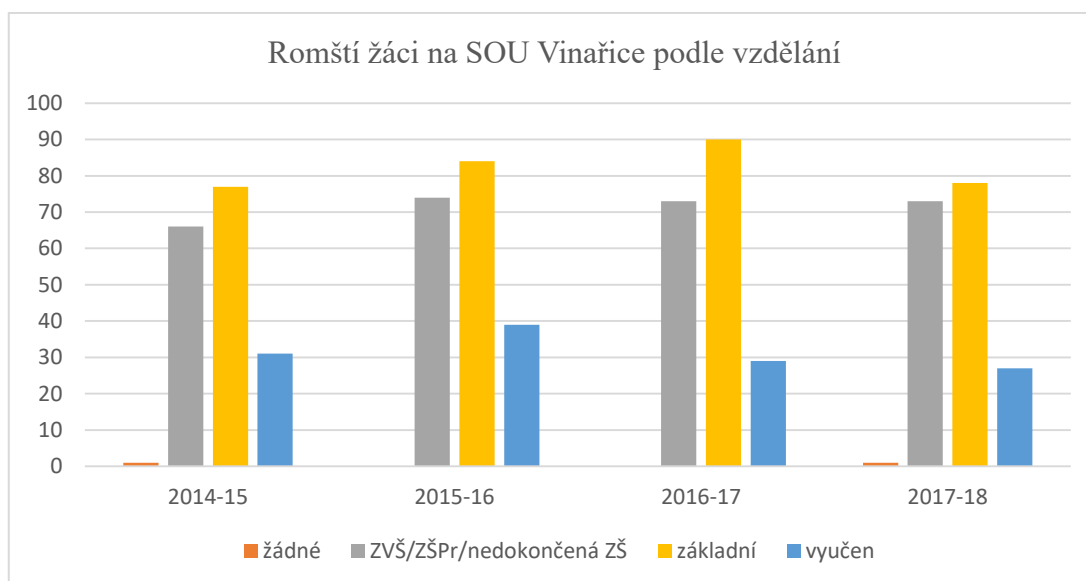
6.4 Romští žáci učiliště podle dosaženého vzdělání

Tabulka 3: Romští žáci učiliště podle dosaženého vzdělání

Školní rok		Dosažená úroveň vzdělání				celkem
		žádné	ZVŠ/ZŠPr nedokon. ZŠ	základní	vyučen	
2014-15	Počet	1	66	77	31	175
	%	0,6	37,7	44,0	17,7	100
2015-16	Počet	0	74	84	39	197
	%	0	37,6	42,6	19,8	100
2016-17	Počet	0	73	90	29	192
	%	0,0	38,0	46,9	15,1	100
2017-18	Počet	1	73	78	27	179
	%	0,6	40,8	43,6	15,1	100

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 2: Romští žáci na SOU Vinařice podle vzdělání

Komentář k Tabulce 3 a Grafu 2: Údaje jsou čerpány z dotazníků, které žáci vyplňují při nástupu do školy, případně z dalších zdrojů v jejich dokumentaci (doložené kopie vysvědčení, výučních listů). Vzhledem k různému věkovému rozvrstvení jsou zde starší žáci, kteří ještě chodili do zvláštních škol, a mladší, kteří již navštěvovali základní školy praktické. Ti jsou uvedeni souhrnně v jedné položce spolu s těmi, kteří sice absolvovali povinnou školní docházku, ale základní školu nedokončili. Dvěma žákům se podařilo naprosto proklouznout našemu vzdělávacímu systému a

nikdy do žádné školy nechodili, a to ani do mateřské. Jsou negramotní, neumí číst, psát ani počítat.

Jak je z tabulky patrné, nejvíce romských žáků učiliště má základní vzdělání nebo nedokončené základní vzdělání, ať už na základních školách nebo na základních školách praktických, případně na zvláštních školách. Výuční list má méně než pětina z nich, středoškolské vzdělání s maturitou a vysokoškolské vzdělání v době sběru dat neměl ani jeden.

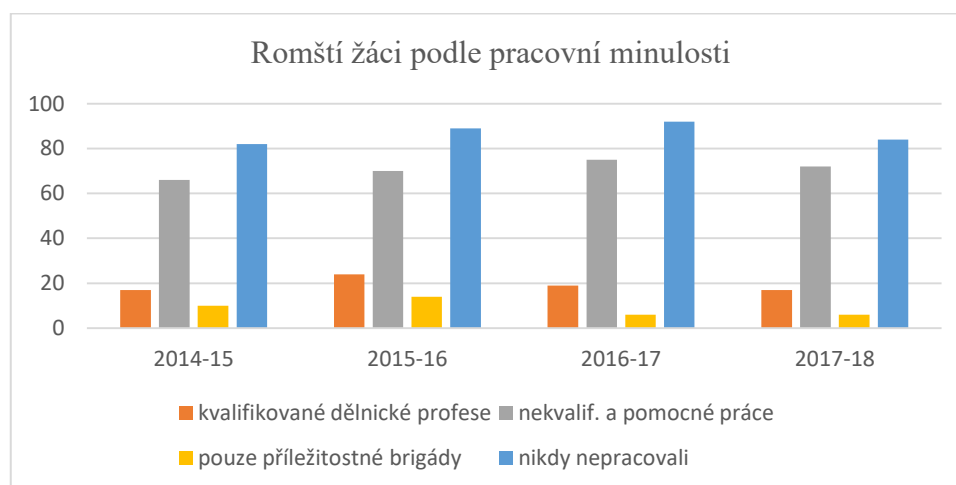
6.5 Romští žáci učiliště podle pracovní minulosti

Tabulka 4: Romové v SOU Vinařice podle pracovní minulosti

Školní rok		kvalifikované dělnické profese	nekvalif. a pomocné práce	pouze příležitostné brigády	nikdy nepracovali	celkem
2014-15	Počet	17	66	10	82	175
	%	9,7	37,7	5,7	46,9	100
2015-16	Počet	24	70	14	89	197
	%	12,2	35,5	7,1	45,2	100
2016-17	Počet	19	75	6	92	192
	%	9,9	39,1	3,1	47,9	100
2017-18	Počet	17	72	6	84	179
	%	9,5	40,2	3,4	46,9	100

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3: Romští žáci podle pracovní minulosti

Komentář k Tabulce 4 a Grafu 3: Údaje jsou čerpány opět z dotazníku, který žáci vyplňují při nástupu do školy. Ve sloupci *nikdy nepracovali* jsou uvedeni ti žáci,

kteří kolonku dotazníku *Dřívější zaměstnání* buď proškrtli, nebo uvedli *žádná*. Vysoký podíl Romů ve škole, kteří nikdy nepracovali, je dán i skutečností, že se často jedná o mladé muže, kteří se od teenagerského věku pohybují v různých nápravných zařízeních pro mladistvé, odkud plynule přešli do normálního vězení pro dospělé. Není výjimkou, že ve věku kolem 22-25 let už za sebou mají několik trestů. Výjimkou však nejsou ani starší recidivisté, kteří ve věku kolem 40–45 let nikdy v životě nepracovali. Z vlastní zkušenosti vím, že velká část z romských žáků naší školy ani nikdy pracovat nechce a nemíní. Například když jsem jim zadal úkol, aby zpracovali jakýsi motivační dopis z důvodu ucházení se o práci, více než polovina Romů ze třídy to odmítla právě z výše zmíněného důvodu.

Uváděné nekvalifikované práce jsou například doplňovač zboží v hypermarketu, pomocné práce v kuchyni, stavební dělníci a pomocné stavební práce, výkopové práce, popelář, pomocné zahradnické práce.

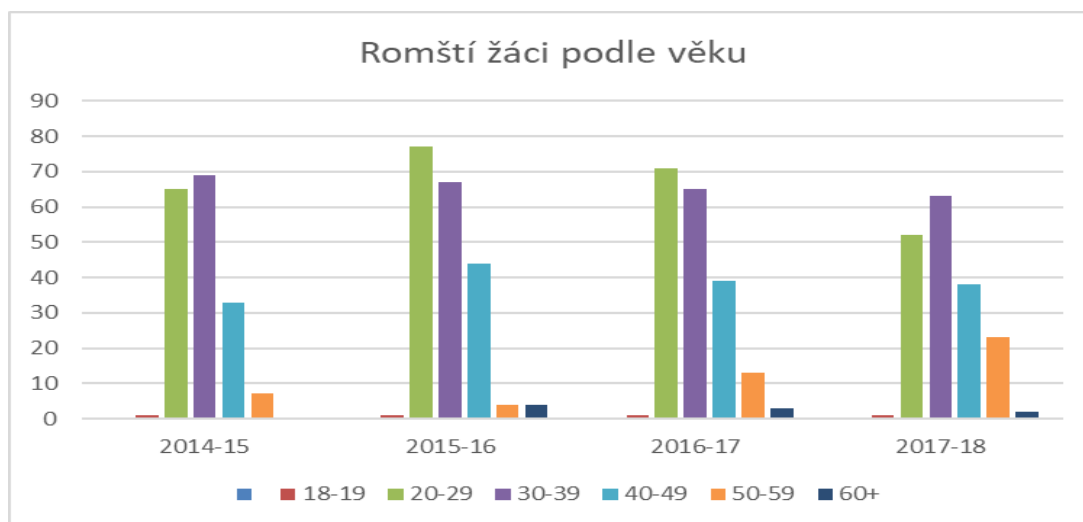
6.6 Romští žáci podle věkových skupin

Tabulka 5: Romové ve škole podle věku

Školní rok		Věkové rozpětí						Celkem
		18-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60+	
2014-15	Počet	1	65	69	33	7	0	175
	%	0,6	37,1	39,4	18,9	4,0	0,0	100
2015-16	Počet	1	77	67	44	4	4	197
	%	0,5	39,1	34,0	22,3	2,0	2,0	100
2016-17	Počet	1	71	65	39	13	3	192
	%	0,5	37,0	33,9	20,3	6,8	1,6	100
2017-18	Počet	1	52	63	38	23	2	179
	%	0,6	29,1	35,2	21,2	12,8	1,1	100

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4: Romští žáci podle věku

Komentář k Tabulce 5 a Grafu 4: Údaje jsou čerpány ze vstupních dotazníků. Nejpočetnější skupiny jsou 20–29 let a 30–39 let, které dohromady tvoří zhruba tři čtvrtiny žáků.

7 Romové na škole a drogy

Získat oficiálně data k počtu romských žáků, kteří za sebou mají drogovou minulost, je pro pedagoga učiliště velmi problematické, vlastně nemožné. Jde o informace, které podléhají utajení v rámci ochrany osobních údajů a má k nim přístup jen Vězeňská služba ČR. Pokud tuto informaci nevedli žáci při psychologickém vyšetření (které se uskutečňuje stejně jen u těch, kteří vykazují znaky pro případné zařazení mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) nebo se s tím nesvěří vyučujícímu sami, nemá učitel prakticky možnost tuto skutečnost zjistit. Ale na druhou stranu se časem informace k pedagogovi od žáků zpravidla stejně dostanou, zejména pokud si získá jejich důvěru.

Na základě toho mohu konstatovat, že z romských žáků učiliště prošlo drogovou zkušeností velké procento z nich. U věkové skupiny 20–30 let je to podle získaných informací téměř 100 procent. Při rozhovorech se žáky na toto téma vyplynuly další závažné problémy, které se k užívání drog mladými Romy pojí. Hlavně jim chybí jakákoli motivace k tomu, že by s užíváním drog skončili. Naopak, podle jejich vyjádření se těší na to, až skončí svůj trest a budou se moci k drogám

vrátit. Zajímavé bylo například zjištění příčiny návratu řady z nich zpět z Anglie. Při debatě o životě v Anglii si Romové pochvalovali tamní život. Podle jejich vyjádření měli dostatek peněz, zejména díky štedré sociální politice britské vlády, zaplacené bydlení, mohli dokonce dvakrát ročně jezdit na dovolenou do Španělska a podobných destinací. Po otázce, proč se tedy vraceli zpět do České republiky, nejprve padlo několik vágních vyjádření typu „doma je doma“ a podobně, ale nakonec řada z nich uvedla, že ve Velké Británii jsou mnohem hůře dostupné drogy, jsou mnohem dražší, a navíc méně kvalitní. Jeden z nich to shrnul vyjádřením, že „vařit perník nikdo neumí lépe než Češi“.

Motivací pro užívání drog mladými Romy jsou podle odpovědí na dotazy, které jim byly položeny, hlavně pocit, že jim to po požití drogy úžasně myslí, že mají pocit velkého daru výmluvnosti a schopnosti se vyjadřovat. Co se týká využívání těchto „schopností“, oceňují je zejména v oblasti navazování sexuálních vztahů (podle slov jednoho z nich „když si šlehne, ukecá každou“). Dalším velmi ceněným důsledkem užívání drog mezi Romy je zvýšená sexuální výkonnost a také divoké sexuální praktiky, kterých dosáhnou u svých partnerek, pokud i jim podají drogy.

Zvláště velké následky má užívání drog u žáků s mentálním postižením, kde díky drogám u mnohých došlo k velkému prohloubení psychických problémů, které do té doby měli.

Zvláštním paradoxem trestání odnětím svobody je „prodlužování životnosti“ uživatelů drog. Tito vězni se často dostávají do výkonu trestu v dost špatném zdravotním stavu. Velké procento z nich trpí některým typem žloutenky v důsledku používání kontaminovaných jehel a mají další zdravotní problémy spojené s užíváním drog. Nucená abstinence, léčba nemocí, zdravotní péče a pravidelná životospráva způsobí to, že se během trestu dají po zdravotní stránce relativně do pořádku. Nabízí se myšlenka, že by to alespoň pro část Romů mohlo znamenat příležitost pro to, aby s užíváním drog skončili. Bohužel, pokud taková věc nastane, jde jen o mizivé procento z nich. Když jim trest skončí, vrací se znovu k drogovým radovánkám, kterým se věnují, dokud se znovu nedostanou do vězení. Pak následuje další ozdravná kúra podle délky trestu. Tak se jejich životnost, která je v případě

silné drogové závislosti omezená na několik let, díky péči Vězeňské služby značně prodlužuje.

Řada romských žáků má za sebou také minulost drogových dealerů, protože to je přesně činnost z hlediska romské pragmatické povahy ideální: minimální námaha, maximální zisk, přičemž dohlédnout budoucích následků, to je pro většinu Romů příliš vzdálený časový horizont. Kromě toho řadu zákonných ustanovení vnímají jako „gádžovské výmysly“. Některé trestné činy tak vůbec jako zločin nevnímají a jsou z jejich hlediska naprosto v pořádku a nechápou, proč jsou za ně trestáni.

8 Romští žáci se zdravotním postižením (podle dřívější terminologie)

8.1 Počáteční podmínky ve vězeňském vzdělávání

Střední odborné učiliště Vinařice působí ve vězení desátým rokem. Jde o soukromou školu, projekt charitativního charakteru. Předchozí vzdělávání ve věznicích má padesátiletou historii, která byla zahájena v roce 1965 „vzděláváním negramotných cikánů“ (citát z tehdejších oficiálních dokumentů). Vzdělávání před zahájením éry Středního odborného učiliště v dnešní podobě zajišťovala Vězeňská služba ČR. V té době se nebral příliš zřetel na to, že by se mohlo jednat o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Teprve po nástupu současného soukromého učiliště záhy vedení školy zjistilo, že řada žáků učiliště spadá právě do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. A tudíž že se škola neobejde bez odborné spolupráce v oblasti diagnostiky.

Nejprve škola zajišťovala nutná vyšetření prostřednictvím externích odborníků, ale brzy vedení zjistilo, že množství vyšetření je příliš velké a díky zvláštním podmínkám školy působící ve vězení je celá věc velmi komplikovaná. Proto se vedení školy po několika letech rozhodlo zřídit vlastní speciálně pedagogické centrum (2013) a následně i vlastní pedagogicko-psychologickou poradnu (2015). Obě školská zařízení zajišťují zachycení a následnou diagnostiku žáků se zdravotním postižením. Následně se pak věnuje péči o ně po celou dobu

jejich studia na škole v duchu toho, jak to stanovují příslušné vyhlášky. Kromě vstupních psychologických a speciálně pedagogických vyšetření, spolupráce při integraci žáků, při zpracovávání IVP a doporučení ke vzdělávání, včetně návrhů podpůrných prostředků, obě školská zařízení zajišťují konzultace s žáky i pedagogickými pracovníky školy k používání kompenzačních pomůcek. Provádí krizové intervence při výskytu výukových a jiných problémů, kontrolní vyšetření a kontroly IVP.

8.2 Speciální třídy s učebním oborem a praktická škola dvouletá

Pro žáky se zdravotním postižením zřídila škola speciální třídy. Ve školním roce 2014-15 byly na škole čtyři speciální třídy pro dvouleté učební obory, v roce 2015-16 bylo takových tříd pět. Zároveň škola měla jednu třídu Praktické školy dvouleté, kde se vzdělávali žáci, kteří měli problémy se zvládnutím základů trivia (čtení, psaní, počítání). Do tříd byli zařazeni žáci s lehkým a středně těžkým mentálním postižením, případně s více vadami. Většina z nich byli Romové. Třídy měly v souladu s vyhláškou maximálně šestnáct žáků (v případě praktické školy osm), vyučující při vyučování využívali asistentů pedagoga, speciální pomůcky, učebnice, interaktivní tabule a další podpůrné prostředky. Žáci měli zpracované IVP a díky pomoci AP se jim mohli vyučující individuálně věnovat s dostatečnou intenzitou. Protože většina z nich měla značné problémy se psaním, využívalo se zejména v odborných předmětech často vlepování okopírovaných textů do sešitů. Při výuce českého jazyka se osvědčily například doplňovací texty, úlohy s přiřazováním výrazů, doplňovačky a kvízy a podobně. Velmi rádi pracovali žáci také u interaktivní tabule.

Při výuce matematiky jsme nejlepších výsledků dosahovali společným řešením příkladů u IAT, s tím, že se aktivně zapojovala celá třída. Samozřejmostí bylo časté a dlouhé opakování, pochopení či fixace informací byla u těchto žáků velmi komplikovanou záležitostí. Často zapomínají a věc, která je za normálních okolností otázkou několika hodin, se může protáhnout i na měsíc či déle.

S novou vyhláškou o inkluzi došlo ke zrušení těchto speciálních tříd a nyní jsou všichni žáci individuálně integrováni v normálních třídách.

9 Motivace romských žáků

Motivace romských žáků je problém, se kterým se potýkají pedagogové nejen v základním školství u dětí. Stejnou potíž řeší i SOU Vinařice, ačkoli vzdělává Romy dospělé ve věkovém rozpětí od cca 20 do 60 let (viz rozbor romských žáků podle věkového kritéria v kapitole 5.1.2.5). Příčiny jsou z velké části ve specifických psychických vlastnostech romského etnika a v jeho vztahu ke vzdělání (viz kapitoly 3.5 a 3.6 v teoretické části této práce). V učilišti proto využíváme k motivaci Romů prostředky, které z těchto odlišných převažujících vlastností vycházejí.

9.1 Způsoby motivace

U romských žáků většinou absentuje jedna z důležitých motivačních složek ke vzdělávání, kterou je jeho předpokládané využití v budoucím životě. Takhle ale zpravidla Romové neuvažují, protože tento přístup předpokládá plánování a úvahy o budoucnosti. Typičtí Romové se však soustředí na přítomnost a na momentální materiální či prožitkový přínos. Nejinak je tomu i u žáků našeho učiliště. Z toho mimo jiné při jejich motivaci vycházíme. Cesty jsou zhruba tyto:

- Přímá materiální motivace, přinášející okamžitý přínos
- Motivace prostřednictvím možností získání výhod v blízkém časovém horizontu
- Motivace prostřednictvím možností získání výhod ve středně vzdáleném časovém horizontu

9.1.1 *Přímá materiální motivace*

V oblasti přímé materiální motivace poskytuje prostředí nápravného zařízení možnost působení prostřednictvím pro vězně nedostatkových komodit. Těmi jsou hlavně káva a tabák. Žáci naší školy proto mají na každý den, kdy jsou ve škole, určitý přiděl kávy, kterou mohou v rámci přestávek mezi vyučovacími hodinami konzumovat. K tomu účelu mají ve třídách k dispozici varné konvice a každý zde může mít svůj hrnek.

Kromě toho si zhruba jednou týdně rozdělují příděl tabáku, který se však dělí jen mezi přítomné na vyučování. K tabáku dostávají i odpovídající množství papírků.

Zvláštním specifikem naší školy je fakt, že jsme zřejmě jediná škola v republice, kde mohou žáci ve škole kouřit (ve vyhrazených kuřárnách), zatímco pedagogové nikoli.

Dalším motivací je pro Romy v oborech, které jsou spojena s vařením, možnost konzumace jídel, která si v rámci odborné přípravy sami připraví. Skupina, která má ve výuce na daný týden vaření, připraví jídla, která pak celá třída společně konzumuje. Ve vězeňském prostředí je to pro ně vzácná příležitost ke zpestření jídelníčku. Dalším bonusem je pro ně příprava svátečních tabulí u příležitosti některých svátků, například vánočních nebo velikonočních, na kterou se těší dlouho dopředu. I to je pro ně významnou motivací k tomu, aby do školy chodili.

Doporučení: Po zkušenostech s romskými žáky, kteří v době vánočních svátků mají možnost během vyučování jako bonus sledovat videa, která je zajímaví (zejména s romskou hudbou a folklorem a dokumenty z jim blízkého prostředí) doporučuji větší zařazení takových promítání do vyučovacích hodin i během školního roku mimo svátků. Škola se tím pro Romy může zatraktivnit a vylepšit jejich docházku na vyučování. Při vhodném výběru témat filmů lze zároveň na žáky působit i výchovně a rozšiřovat jejich všeobecný rozhled, který je mnohdy velmi omezený.

9.1.2 *Motivace výhodami v blízkém časovém horizontu*

Další motivační složkou je pro romské žáky možnost získání pochval, které jim pedagogové školy mohou navrhnout. I když k udělení pochvaly mají oprávnění jen vychovatelé Vězeňské služby ČR, kteří je bezprostředně mají na starosti, škola má možnost pro žáky, kteří mají dobrou docházku, bezproblémové chování a slušný prospěch, v každém čtvrtletí udělení pochvaly doporučit.

Romští žáci tuto možnost dobře vnímají a chtějí doporučení získat. Udělení pochvaly pro ně totiž znamená bezprostřední možnost získání výhod, hlavně častější umožnění návštěv příbuzných. Někdy samozřejmě dochází i k tomu, že někteří

z nich mají pocit, že mají na pochvalu nárok už jen proto, že se do školy přihlásili. Není neobvyklé, že největší absentéři a nejproblémovější žáci se cítí ukřivdění, když jim pochvala navržená není. Je to v principu pochopitelné, chovají se v podstatě stejně jako velká část příslušníků romské menšiny mimo vězení: nerespektují „gádžovská“ pravidla, která vnímají jako nespravedlivé omezení, ale mají pocit oprávněnosti určitých výhod a vymáhají je.

Doporučení: V této oblasti by bylo vhodné ještě prohloubit spolupráci s Vězeňskou službou ČR a zajistit tak to, aby pracovníci věznice více brali při odměňování vězňů vyjádření školy více v úvahu. I když je samozřejmé, že nemohou odměnit odsouzeného, který má sice dobré hodnocení ze školy, ale jinak má kázeňské problémy. Pak by ze strany školy bylo možné motivovat Romy k lepšímu chování ve škole, k dobré docházce a k větší snaze o dobý prospěch.

9.1.3 *Motivace výhodami ve středně vzdáleném časovém horizontu*

Z dlouhodobějšího hlediska přináší žákům školy fakt, že chodí do učiliště, výhodu při projednávání žádostí, které se přímo dotýkají výkonu jejich trestu a případně dalších záležitostí. To je maximální časový horizont, kam je schopná většina romských žáků dohlédnout, ale někdy je to pro ně už natolik vzdálená budoucnost, že jako motivace pro vyvinutí takového úsilí, jakým podle nich školní docházka je, nepostačuje. Proto je mezi Romy na škole značná fluktuace.

Co se týče zvýhodnění, které jim chození do školy může přinést, jde například o to, že se k tomuto faktu přihlíží mimo jiné při projednávání žádostí o zkrácení trestu nebo při žádostech o přeřazení do mírnější nápravné skupiny. Dalším důvodem je u Romů do dvaceti šesti let věku pobírání sirotčích důchodů, které je podmíněno tím, aby dotyčný pracoval. Protože se chození do školy v tomto případě bere stejně, jako by ve věznici pracovali, bývá i tohle častým důvodem pro to, aby Romové učiliště navštěvovali. Bohužel se stává, že v okamžiku, kdy romští žáci dosáhnou (případně nedosáhnou) svého cíle, ve škole skončí. V této oblasti je snaha pedagogů velmi frustrující, přesto nesmí své snahy vzdávat.

Doporučení: Měli bychom vycházet z osobních příběhů známých osobností, kteří díky vzdělávání dosáhli významných životních úspěchů, i když jejich startovací

pozice nebyla zrovna nejlepší. Zvláště vhodné jsou příklady úspěšných jedinců pocházejících z romské komunity. Na jejich příkladech je třeba vyzvednout cílevědomou snahu o zlepšování sebe sama, která je nakonec přivedla k úspěchu. Je samozřejmě otázkou, jestli se podaří změnit mentalitu romských žáků, fixovanou po dlouhé generace, ale vzdát se nesmíme.

10 Zaostávání romských žáků v procesu socializace

10.1 Občanská nauka

Významným faktorem školní neúspěšnosti je i zaostávání v procesu socializace, proto jsou nedostatky v sociální oblasti postupně ukotvovány i v rámci předmětu občanská nauka. Tento předmět je v rámci středoškolského učiva obohacen o témata jako např. historický vývoj romského národa, etnické charakteristiky, vývoj romské kultury, romský jazyk apod. Cílem této aktivity je pomoci žákům překonat obtíže v průběhu studia na učilišti, zároveň působí jako prevence předčasného ukončení studia.

Dále se žáci v rámci předmětu seznamují se základy našeho ústavního a politického systému, s tím, jakým způsobem fungují volby, se základními státními symboly a podobně, protože neznalost Romů v této oblasti je většinou katastrofální.

10.2 Společenská nauka

Značný deficit vykazují Romové v dalších předmětech, které se v učebních osnovách tohoto typu učebních oborů běžně nevyskytují. Jde o základní znalosti na úrovni druhého stupně základní školy například v chemii, fyzice, přírodopisu, ekologii i dějepisu a zeměpisu, které romským žákům většinou chybí. Ale také oblast finanční a sociální gramotnosti, základního právního povědomí a rodinných vztahů a výchovy dětí. SOU Vinařice při přípravě vzdělávacích plánů zahrnulo doplnění těchto vědomostí do předmětu Společenská nauka. Doporučuji ve zvýšené míře využívat pomůcky a materiály pro základní školy, protože znalostní deficit u romských žáků je skutečně veliký.

10.3 Český jazyk

Vzdělávání žáků Romů je v učebním oboru u většiny z nich znesnadněno jejich nedostatečnou znalostí českého jazyka. Znamená to následné snížené kompetence komunikativní, k řešení problémů, sociální i kompetence k učení. Následkem je snížená schopnost romských žáků osvojit si učivo ve středním učilišti, ale i značné znesnadnění individuálních a skupinových pedagogických a psychologických působení vedených specialisty z řad zaměstnanců věznice v rámci výkonu trestu. Jedním z důležitých úkolů školy u této skupiny žáků je proto zdokonalení se v používání českého jazyka. Cílem školy je lepší porozumění mluvenému slovu, práce s textem a srozumitelné vyjadřování se v písemné i ústní formě. Opakování základů českého jazyka je proto nezbytné a škola mu věnuje velkou pozornost.

Protože se díky nové vyhlášce rozšířily možnosti pořizování kompenzačních pomůcek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, doporučuji pro jazykovou přípravu romských žáků využít celou škálu pomůcek, které využívají na základních školách, zejména různé pracovní sešity na český jazyk, ale i další pomůcky. Byť se jedná o prostředky určené pro vzdělávání dětí, v případě velké části našich dospělých romských žáků má jejich využívání opodstatnění.

11 Pedagogický sbor učiliště

11.1 Vzdělávání pedagogů v rámci celoživotního vzdělávání

Ve Středním odborném učilišti Vinařice je zaměstnáno 60 učitelů. Naprostá většina si v rámci celoživotního vzdělávání, v součinnosti s kariéřním řádem učitele, doplňuje a rozšiřuje své vzdělání na různých vysokých školách (UK Praha, UJEP, UJAK, ČZU). Přes 20 učitelů SOU Vinařice si doplnilo také kvalifikaci v oboru speciální pedagogiky z důvodu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi kterými je převážná většina Romů.

Ředitel školy z důvodu integrace a sociálního začlenění žil v romské komunitě přes dva roky, v současné době zaměstnává kvalifikované Romy na pozicích učitelů a asistentů.

11.2 Psychická náročnost práce pedagogů v SOU Vinařice

Učitelé ve škole pracují s romskými žáky, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. To sebou přináší nemalé nároky na psychickou odolnost pedagogů. Zde jsou základní podmínky, ve kterých učitelé ve vězeňské škole pracují:

- Výuka probíhá bez přímé přítomnosti dozorců z vězeňské služby, kteří provádějí jen občasnou kontrolu, jestli je všechno v pořádku. Vyučující je tedy většinu času se svými žáky sám, případně má k dispozici asistenta pedagoga. Jediný prostředek, který kromě své autority má k dispozici, je nouzové tlačítko pro přivolání pohotovosti v případě nezvládnutelných problémů nebo napadení.
- Romové mají ve své přirozenosti zafixováno, že „obelstít gadža“ je pozitivní projev. Kromě už tak náročné práce při vzdělávání proto musí být učitelé neustále ve střehu. Musí hlídat veškeré pomůcky i vybavení třídy, jinak hrozí odcizení všeho možného. Ztrácí se baterie z nástěnných hodin i z dálkových ovladačů techniky a IAT, suroviny při vaření, velkým problémem je ztráta například nůžek nebo nožů, které mohou vězni použít jako zbraň, hrozí ztráta přívodních kabelů od televizí a počítačových soustav, protože si z nich vězni vyrábějí ponorné vařiče. Učitel musí dále zajistit, aby se žáci nedostali k výpočetní technice, protože to zapovídají předpisy Vězeňské služby ČR.
- Speciálně Romové jsou většinou velmi nedbalí na své pomůcky, které od školy dostávají zdarma. Polovina romských žáků každý den nemá tužku, tvrdí, že jim ji někdo ukradl, a dožadují se jiné. Stejně je to s dalšími pomůckami.
- Problematické je také udržet během hodin kázeň, a to zejména právě mezi Romy. I když se jedná o dospělé, jejich chování je často na úrovni adolescentů. Vyrušují při vyučování hlasitými projevy, často mají snahu odcházet ze tříd, a pokud vycítí jen náznak nejistoty u vyučujícího, okamžitě toho využijí. Specialisty jsou někteří Romové

také na vulgární narážky se sexuálním podtextem směrem k ženám. Takové případy je třeba okamžitě a nekompromisně řešit.

- Vyučující navíc nemají téměř vůbec žádné informace o svých žácích. Ty jsou předmětem ochrany osobních údajů a má k nim přístup jen Vězeňská služba ČR. Proto učitelé například vůbec netuší, za co a na jak dlouho jsou jejich svěřenci zavřeni, pokud jim to žáci neřeknou sami. Po čase tak často jen náhodou zjistí učitel, že řada žáků z jeho třídy je výkonu trestu za násilnou trestnou činnost nebo dokonce za vraždu.

Zvláštní kapitolou jsou pak ti žáci, u kterých je zjevný psychický problém. Například příznaky schizofrenie, kdy žák vede téměř neustálý dialog se svým druhým já a občas je úplně mimo. Ovšem náš právní systém nedovoluje, pokud to dotyčný odmítá, poslat jej na psychiatrické vyšetření, dokud nic neudělá. Proto musí být učitel neustále ve střehu, aby případně včas zjistil přicházející krizi a tím pádem hrozící bezprostřední ohrožení.

Další věc, na kterou se musí každý nový pedagogický pracovník při nástupu připravit, je fakt, že vězni budou zkoušet, jestli se s ním nedá dohodnout na drobných úsluhách, které by pro ně mohl zajistit. Zejména Romové jsou v tom mistři. To je velmi nebezpečné a projde si tím každý. Je třeba hned v počátku dát jasně najevo, že taková věc nepřichází v úvahu. Po jednom či dvou pokusech pak vězni dají pokoj, i když jednou za čas si učitele otestují. V případě, že vyučující povolí, byť ve zdánlivé drobnosti, může se stát vydíratelným a dostat se do velkých problémů, které většinou v lepším případě končí okamžitým zrušením pracovního poměru, v horším soudem. Pro představu, příklady několika zdánlivých drobností a jejich pravý účel:

- Například jeden Rom chtěl přinést drobnost – čajovou svíčku, údajně aby ji zapálil na památku zesnulého příbuzného. Ve skutečnosti svíčky používají k zahřívání dávky drog.
- Další „nevinná“ prosba – prázdnou PET láhev na vodu. Ve skutečnosti ji vězni často používají k výrobě alkoholického kvašeného nápoje.
- Naivní prosba dalšího Roma – potřebuje půjčit na „barák“ lepidlo na slepení hrnečku. Vzhledem k tomu, že šlo o čichače toluenu, který má mozek

zdevastovaný tak, že má diagnostikované středně těžké mentální poškození, je jasné, k čemu lepidlo potřeboval.

Z uvedených skutečností a příkladů, které pocházejí z praxe, vyplývá, že práce pedagogického pracovníka ve škole působící ve věznici, s převahou romských žáků, je velmi psychicky náročná a vyčerpávající. Není divu, že někteří z učitelů a asistentů po určité době ze školy tohoto typu odchází, protože jsou na pokraji psychického zhroucení. Častým jevem je také tzv. „syndrom vyhoření“.

Učitelé na střední škole ve věznici by tak měli mít kromě odborné a pedagogické zdatnosti i další vlastnosti a schopnosti, zejména pokud pracují s převážně romskými žáky. Důležité je získat si dostatečnou autoritu, protože v opačném případě jsou žáci schopni udělat učiteli ze života peklo. Ti pedagogové, kterým se to nepodařilo, zpravidla velice brzy na naší škole skončili. Univerzální návod v prostředí dospělých, převážně romských žáků, pro získání autority neexistuje. Uvádím několik možností tak, jak jsem je během svého působení na škole poznal:

- Autoritu si lze získat širokými znalostmi a všeobecným rozhledem, protože žáci často mají dotazy k různé problematice, přičemž na rozdíl od jiných škol nemá učitel možnost „mrknout“ do Googlu. Používání internetu je v prostorách věznice velmi omezené kvůli tomu, že se k němu vězni nesmí dostat. Rozhodně tedy nemá učitel internetové připojení k dispozici ve třídě a musí vystačit s tím, co zná. Pokud projeví dostatečnou šíři znalostí, aniž by tím budil dojem nadřazenosti, zpravidla to žáci hodnotí kladně a přispívá to k jeho vyšší autoritě.
- Stejně tak oceňují zdatnost učitele odborného výcviku v případě, že skutečně dobře ovládá svou profesi. I to může přispět k získání autority u žáků, Romy nevyjímaje.
- Důležitý je také přístup učitele k romským žákům ve výkonu trestu. Nesmí podlehnout prostředí a musí se k nim chovat „normálně“. To znamená oslovovat je zásadně *pane (příjmení)* a vykat jim. Mluvit by učitel měl v každém případě slušně a pokud možno spisovně, i to má na romské žáky velký vliv.

- Speciální vztah mají romští žáci k učitelkám. Na jednu stranu mají jednodušší úlohu v získání jejich pozornosti, na druhou stranu musí často čelit jejich narážkám, sexuálně motivovaným poznámkám a někdy pokusům o navázání důvěrnějšího vztahu. Pokud si učitelky nedokáží od samého počátku tvrdě stanovit hranice, často pak věci přerostou tak daleko, že se musí razantně řešit. Za dobu mého působení na škole tak řada žáků musela ukončit studium a někteří byli dokonce přeloženi do jiné věznice. Několik učitelek se však dostalo do takové situace, že musely ukončit pracovní poměr.
- Obecně u romských žáků nesmí učitel podlehnout jejich naléhání a prosbám o poskytnutí různých drobností či služeb. V tomto případě skutečně platí „podáš prst a chtějí celou ruku“. Pokud učitel nedokáže od počátku v tomto směru udržet rozumnou míru, přeroste mu záhy celá věc přes hlavu. Jakmile romští žáci vycítí u někoho příliš dobré a měkké srdce, dokáží ho bez jakýchkoli skrupulí využívat v co nejvyšší možné míře. Navíc se musí mít učitel neustále na pozoru, aby nepřekročil povolenou mez a neporušil zákonná nařízení.
- Platí také, že nic nezmůžete rozčilováním se, křikem ani stěžováním si vedení školy nebo pracovníkům Vězeňské služby (samozřejmě pokud věc nepřeroste únosnou mez, případně hrozí nebezpečí). Účinky bývají spíše opačné. Musíte se smířit s tím, že v tomto boji jste sami, maximálně vám zkušenější kolegové mohou pomoci nějakou radou.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat složení romských žáků ve Středním odborném učilišti Vinařice, školy působící ve vězeňském zařízení. Provedli jsme rozbor podle různých hledisek: věkového, podle vzdělání, podle zaměstnání, podle počtů žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně podílu jednotlivých druhů postižení mezi Romy v naší škole. Věříme, že naše zjištění pomohou doplnit informace a upřesnit obraz o situaci všem, kdo si chtějí doplnit znalosti o romské komunitě a jejích členech ve výkonu trestu odnětím svobody, a hlavně o problematice jejich vzdělávání.

Dále jsme se zabývali otázkou motivace romských žáků a popsali některé prostředky, které SOU Vinařice k motivaci Romů ve škole využívá. Protože Romové nahlízejí na vzdělání jinak než majorita, je třeba volit i jiné způsoby jejich motivace, takové, které odpovídají specifikům romské povahy. Několik takových způsobů, využívaných v naší škole, jsme nastínili i v této práci. Na základě zkušeností jsme navrhli i některé další způsoby motivace romských žáků.

Dotkli jsme se také procesu socializace romské komunity, protože zaostávání v této oblasti je jedním z významných faktorů školní neúspěšnosti. Naše škola se snaží zařazováním chybějících znalostí do vzdělávacích plánů tento deficit smazat. Popsali jsme využití některých předmětů pro tento účel a okruhy učiva, které se romským žákům snažíme doplnit.

V závěru jsme se věnovali i psychické náročnosti práce učitelů na škole tohoto typu a některým úskalím, s nimiž se při běžné praxi setkávají. Dotkli jsme se způsobů získávání autority u takovýchto žáků a uvedli vlastnosti, které by měl učitel ve vězeňské škole mít. Informace by mohly posloužit všem, kdo o působení na škole ve věznici s převahou romských žáků uvažují.

Vyučování na takové škole a s takovým typem žáků není jednoduché a je občas pro učitele i značně demotivující. Pokud někdo přichází s přehnaným očekáváním, může ho skutečnost natolik zklamat, že ztratí chuť cokoli dělat a ze školy raději odejde. U romských žáků v tomto věku je minimální pravděpodobnost

výrazné změny, a je třeba k věci přistupovat tak, že pokud se podaří uspět v několika případech, lze to brát jako velký úspěch.

Cestou k vyšší míře vzdělanosti mezi Romy je důsledná práce s dětmi již od předškolního roku, při které bude nutné překonat v mnoha případech i nezáměr nebo přímo odpor rodičů a příbuzných. Teprve v okamžiku, kdy se podaří dosáhnout alespoň jedné víceméně standardně vzdělané romské generace, bude možné pokročit dále.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

VÁGNEROVÁ, MARIE: *Psychopatologie pro pomáhající profese.*

Portál, Praha 2008, 4. vydání, ISBN 978-80-7367-414-4

ŠOTOLOVÁ, EVA: *Vzdělávání Romů*

Nakladatelství Karolinum, Praha 2013, 4. vydání, ISBN 978-80-246-1909-5

WEINEROVÁ, RENATA: *Romové a stereotypy*

Nakladatelství Karolinum, Praha 2014, 1. vydání, ISBN 978-80-246-2632-1

NAVRÁTIL, PAVEL a kol.: *Romové v české společnosti*

Portál, Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-7178-741-8

MANN, ARNE B.: *Romský dějepis*

Fortuna, Praha 2001, 1. vydání, ISBN 80-7168-762-6

NEČAS, CTIBOR: *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*

Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Brno 1994, ISBN 80-210-0945-4

NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*

PedF UP, Olomouc, 1993

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, Velký senát, ve věci D. H. a ostatní proti České republice, č. stížnosti 57325/00, Štrasburk 13. listopadu 2007

https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/Rozsudek-ESLP.pdf

Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice – Rovné příležitosti

https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/Plan_opatreni__k_vykonu_rozsudku_D._H.pdf

Možnosti práce s romštinou na českých základních školách

výstup projektu Výzkum a ověření práce s romštinou na školách

Zpracovali: PhDr. JAN ČERVENKA, Ph.D., Mgr. HELENA SADÍLKOVÁ, MA,
Bc. PAVEL KUBANÍK

Seminář romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FF UK, leden 2010

GYULLA BANGA: *Ptal se někdo z TOP 09 Romů na jejich názor na výuku v romštině?*

<http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/gyulla-banga-ptal-se-nekdo-z-top-09-romu-na-jejich-nazor-na-vyuku-v-romstine>

Doživotní trest. Zpráva Evropského centra pro práva Romů – Romské děti v ústavní péči v České republice červen 2011

<http://www.errc.org/cms/upload/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf>

<https://www.penize.cz/davky-pestounske-pece/321885-davky-pestounske-pece-v-roce-2017-kolik-muzete-cerpat#mzda>

DĚDIČ, MIROSLAV: *Květušínská poéma*

Občanské sdružení RomPraha, Praha 2006, ISBN 80-260-5866-6

DĚDIČ, MIROSLAV: *Ohlédnutí*

Slovenský literární klub v ČR, Praha 2005, ISBN 80-903581-1-X

DĚDIČ, MIROSLAV: *Škola bez kázně*

Jihočeské nakladatelství, České Budějovice 1985

HAIŠMAN, TOMÁŠ: *Romové v Československu v letech 1945-1967 – Vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady*

Sešity pro sociální politiku – *Romové v České republice*

Socioklub, Praha 1999, ISBN 80-902260-7-8

BALVÍN, JAROSLAV a kol.: *Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů*

Hnutí R, Ústí/Labem 1996, ISBN 80-902149-1-6

HANZAL, JIŘÍ: *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století*

Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004, ISBN 80-7106-508-0

DĚDIČ, MIROSLAV: *Výchova a vzdělávání cikánských dětí a mládeže*

Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1982

KALEJA, MARTIN: *Romové a škola versus rodiče a žáci*

Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, Ostrava 2011, ISBN 978-80-7368-943-8

VÁGNEROVÁ, MARIE: *Psychopatologie pro pracovníky Policie a Vězeňské služby, 1. díl*

Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, Liberec 2003, ISBN 80-7083-702-0

VÁGNEROVÁ, MARIE: *Psychopatologie pro pracovníky Policie a Vězeňské služby, 2. díl*

Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, Liberec 2003, ISBN 80-7083-703-9

Zákon č. 561/2004 Sb. Školský zákon

Vyhláška č. 27/2016 Sb. O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků zvláště nadaných

ŠEBOVÁ, BARBORA: „Škola Míru“ v Květušíně 1950-1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u Prachatic) - kritická reflexe v historickém kontextu 50. let
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2009

KALI, KINGA: *Poslední otroctví evropského kontinentu*
2013 Romea.cz

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>

Statistika školství 1970 České socialistické republiky
Vydal Ústav školských informací pouze pro úřední potřebu. Praha b. r.

Statistika školství 1983-1984 České socialistické republiky
Vydal Ústav školských informací při MŠ ČSR pouze pro uživatele v odvětví školství. Praha b. r.

https://zpravy.idnes.cz/inkluzenaklady-ministerstvo-skolstvi-financi-pilny-pfd-domaci.aspx?c=A170801_091237_praha-zpravy_nub

<https://archiv.ihned.cz/c1-66000880-inkluzenapenize>

KUDRNA, TOMÁŠ: *Zatajené dopisy*, film ČT, 2015
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10871537383-zatajene-dopisy>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Podíl Romů z celkového počtu žáků

Tabulka 2: Podíl Romů se SVP z celkového počtu romských žáků

Tabulka 3: Romští žáci učiliště podle dosaženého vzdělání

Tabulka 4: Romové v SOU Vinařice podle pracovní minulosti

Tabulka 5: Romové ve škole podle věku

Graf 1: Počet Romů z celkového počtu žáků

Graf 2: Romští žáci na SOU Vinařice podle vzdělání

Graf 3: Romští žáci podle pracovní minulosti

Graf 4: Romští žáci podle věku

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
IAT	interaktivní tabule
IVP	individuální vzdělávací plán
KNV	Krajský národní výbor
MP	mentální postižení
MŠ ČSR	Ministerstvo školství České socialistické republiky
ŘV	řečové vady
SOU	Střední odborné učiliště
SPC	Speciálně pedagogické centrum
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SPUCH	specifické poruchy učení a chování
SSR	Slovenská socialistická republika
SVP	speciální vzdělávací potřeby
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	více vady
ZŠ	základní škola
ZŠPr	základní škola praktická
ZvŠ	zvláštní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Nesouhlasné stanovisko soudce Jungwierta

Příloha 2 Ukázka formuláře dotazníku pro nově nastupující žáky SOU Vinařice

PŘÍLOHY

Příloha 1 Nesouhlasné stanovisko soudce Jungwierta

ROZSUDEK D. H. a ostatní proti ČESKÉ REPUBLICĚ

NESOUHLASNÉ STANOVISKO SOUDCE JUNGWIERTA

1. V projednávané věci hluboce nesouhlasím s konstatováním většiny, že došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1. Zčásti sice mohu souhlasit se způsobem, jakým jsou v rozsudku definovány příslušné zásady týkající se článku 14, nemohu se však ztotožnit s postupem většiny při jejich použití na projednávanou věc.

2. Než objasním všechny body, v nichž s názorem většiny nesouhlasím, uvedu tento rozsudek nejprve do širší perspektivy. Tento rozsudek je velikou premiérou v judikatuře Soudu. Hodnotí a kritizuje celý vzdělávací systém jednoho státu. Citované precedenty (§ 175 až 181) mají bez ohledu na svou autoritu ve skutečnosti velmi málo společného s projednávanou věcí, snad jen že stěžovatelé jsou ve většině případů romského původu (viz mimo jiné věci Natchova a Buckley).

3. Dle mého názoru je pro správnou aplikaci nutná předně důkladná znalost skutkového stavu a okolností daného případu, přičemž zcela zásadní postavení zaujímá historický kontext a hodnocení situace v ostatních státech Evropy. Pokud jde o historický kontext, údaje uvedené v tomto rozsudku (§ 14 až 16) poskytují velmi obecnou, nepřesnou a nedostatečnou informaci.

Skutkový stav, tak jak byl prezentován v rozsudku, neumožňuje sebemenší srovnání mezi romskými komunitami v Evropě, pokud jde o demografický vývoj, úroveň školní docházky či další faktory.

4. Toto informační vakuum se pokusím vyplnit několika skutečnostmi a čísly:

Na začátek lze uvést strašlivou skutečnost, že na současném území České republiky se nejednalo pouze o „pokus“ o vyhlazení ze strany nacistů (§ 13), nýbrž o téměř úplné vyhlazení. Z přibližného počtu 7 000 Romů, kteří v zemi pobývali na počátku války, přežilo sotva šest set. V tom spočívá velký rozdíl oproti ostatním zemím: čeští Romové, kteří byli takřka kompletně vyhlazeni, byli od roku 1945 nahrazeni postupnými vlnami nových přicestovalců, kteří přicházeli po desetitisících hlavně ze Slovenska, Maďarska a Rumunska. Z převážné většiny byla tato nová populace nejen negramotná a zcela vykořeněná, ale ani nehovořila česky. Tak tomu nebylo v jiných zemích, kde Romové žijí zpravidla desítky let nebo dokonce po staletí uvnitř hranic daného státu a kde se jistým způsobem sžili s prostředím a osvojili si tamní jazyk.

Pro doplnění a uzavření tohoto historického a demografického exkurzu považuji za užitečné uvést další srovnání, díky němuž lze posoudit rozměr a složitost celé problematiky. Z odhadu počtu osob romské komunity v některých evropských zemích, samozřejmě v přibližných číslech (minimální a maximální), vyplývá následující:

Německo	110 000 – 140 000	na 80 milionů obyvatel
Francie	300 000 – 400 000	na 60 milionů obyvatel
Itálie	90 000 – 120 000	na 60 milionů obyvatel
Spojené království	100 000 – 150 000	na 60 milionů obyvatel
Polsko	35 000 – 45 000	na 38 milionů obyvatel
Portugalsko	40 000 – 50 000	na 10 milionů obyvatel
Belgie	25 000 – 35 000	na 10 milionů obyvatel
Česká republika	200 000 – 250 000	na 10 milionů obyvatel

Na základě těchto čísel si lze snadno představit rozměr celého problému pro Českou republiku v oblasti vzdělání.

5. Zde vyvstává důležitá otázka: jak jsme na tom v Evropě, jaké standardy nebo minimální požadavky mají být dodržovány? Provádění analýzy a zpracovávání návrhů v oblasti vzdělání a školské výchovy romských dětí probíhá z podnětu Rady Evropy, Evropské komise a dalších institucí již déle než třicet let. V rozsudku jsou na dvaceti pěti stranách (§ 54 až 107) citovány prameny Rady Evropy, právo a praxe Evropského společenství, dokumenty OSN a další prameny. Doporučení, zprávy a další dokumenty citované v rozsudku jsou však většinou značně nepřesné a málo konkrétní, a hlavně byly vydány až poté, co posuzované události nastaly (1996-1999, § 19). Proto si dovoluji zde citovat již zmíněného autora, s jehož názorem se ztotožňuji. J.-P. Liégeois ve svém díle *Roms en Europe* zdůrazňuje následující:

„Je třeba se vyhnout nejasným pojmům, které se mnohdy používají bez dalšího upřesnění (např.: emancipace, autonomie, integrace, začlenění) a které pouze zastírají skutečnost, uvádějí věci do abstraktní roviny a nemají uplatnění v praxi (...)

(...) Často se stává, že ministerstva nebo různí odpovědní činitelé pokládají komplexní otázky a žádají si okamžitou odpověď, což však v konečném výsledku vede pouze k planým slibům nebo k uspišeným a nevhodným opatřením, která přechodně zklidní ambice nebo uspokojí voliče.“

V tomto ohledu jedinou konkrétní a přesnou rezolucí v dané oblasti, která je základním a významným podkladem snad historické hodnoty, je **Rezoluce Rady a Zasedání ministrů školství v rámci Rady ze dne 22. května 1989 o zajištění školní docházky romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách.**

6. K mému velikému překvapení a politování tento zásadní dokument není uveden mezi prameny citovanými v rozsudku velkého senátu. Proto si dovoluji uvést některá ustanovení z této rezoluce:

„Rada a Zasedání ministrů školství v rámci Rady,

(...) vzhledem k tomu, že současná situace je obecně znepokojivá, konkrétně v oblasti školství;

že pouze 30 až 40 % romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách, navštěvuje více méně pravidelně školu;

že polovina z nich školu nikdy nenavštěvovala (tučně odlišeno autorem);

že velmi malé procento dosáhne a přesáhne hranici středoškolského vzdělání;

že výsledky, zejména v běžném čtení a psaní, nejsou úměrné předpokládané délce školní docházky;

že úroveň negramotnosti u dospělých často převyšuje 50 % a místy dokonce dosahuje 80 % a více;

vzhledem k tomu, že je dotčeno více než 500 000 dětí a že se tento počet neustále zvyšuje v důsledku vysokého podílu mladých příslušníků romských a migrujících komunit, z nichž polovina je mladší šestnácti let;

vzhledem k tomu, že školní docházka, která poskytuje zejména nástroje pro přizpůsobení se měnícímu prostředí a pro osobní a profesní samostatnost, je základním faktorem pro kulturní, sociální a ekonomickou budoucnost romských komunit;

že rodiče jsou si toho vědomi a že jejich touha po vzdělání svých dětí roste (...)

7. Neuvěřitelné zjištění! U dvanácti států, které tvořily Evropskou unii v roce 1989, se přiznává, že 250 000 až 300 000 dětí nikdy nenavštěvovalo školu. Je nutno konstatovat, že vývoj tuto analýzu spíše potvrzuje. V této oblasti není nic, z čeho by se dalo usuzovat, že by došlo ke zlepšení v průběhu následujících let, a ještě méně po rozšíření Evropské unie. Romská populace (stále dle téhož zdroje) se odhaduje na 400 000 na Slovensku, 600 000 v Maďarsku, 750 000 v Bulharsku a 2 100 000 v Rumunsku. Celkem jsou tak v Evropě více než čtyři miliony romských dětí, z nichž velmi pravděpodobně dva miliony nikdy za svého života školu nenavštěvovaly.

8. Jsem rozhodnut tuto strašlivou pravdu, která zůstává téměř skryta, ukázat navenek, protože podle mě je ostudou Evropy 21. století. Odkud pramení toto hrozné mlčení?

9. Statistické údaje z bývalého Československa ukazují, že v roce 1960 bylo Romů, kteří nikdy nenavštěvovali školu, přibližně 30 %. Toto číslo postupně klesalo a v roce 1970 již nebylo vyšší než 10 %. Z číselného porovnání údajů z České republiky o počtu narozených dětí a dětí navštěvujících školy lze o dvacet let později zjistit téměř 100 % školní docházku.

10. V této žalostné situaci nicméně někteří považují za nutné směřovat svou kritiku na adresu České republiky, která je jednou z mála evropských zemí, kde téměř všechny děti, včetně romských, navštěvují školy. Navíc ve školním roce 1989-1990 bylo evidováno 7957 vyučujících na 58889 žáků a ve školním roce 1992-1993 8325 vyučujících na 48394 žáků, tj. jeden vyučující na sedm žáků.

11. Již několik let plodí evropské státy často nejednoznačnou směsicí řešení a projektů, v nichž úspěchy střídají neúspěchy. Problém se týká vzdělávacích systémů mnoha zemí a nikoli pouze zvláštních škol. Česká republika se rozhodla dále rozvinout systém zavedený již ve 20. letech minulého století (§ 15), zdokonalit jej a proces zařazování dětí do zvláštních škol doplnit o níže uvedené záruky (§ 20 až 21):

- souhlas rodičů,
- doporučení psychologicko-pedagogické poradny,
- možnost odvolání,
- možnost zpětného přeřazení ze zvláštní školy do základní školy.

Česká republika tak svým způsobem vytvořila nerovný vzdělávací systém, ovšem s chvályhodným cílem, tj. zajistit školní docházku dětí, a dát jim tak šanci uspět, což představuje pozitivní diskriminaci ve prospěch znevýhodněné populace. Navzdory tomu považuje většina soudců za správné tvrdit, že Soud není přesvědčen o tom, že by rozdílné zacházení s romskými a neromskými dětmi sledovalo legitimní cíl

spočívající v přizpůsobení vzdělávacího systému potřebám romských dětí a že by mezi použitými prostředky a dosahovaným cílem byl dán vztah přiměřenosti (§ 208). Tuto situaci nelze popsat lépe, než to učinil Arthur Schopenhauer, který jako první vyslovil tento názor:

„Přetrvávání omylu je způsobeno více než čímkoli jiným právě touto zvláštní zálibou

v ulpívání na slovech. Spoléhaje na slova a fráze předchozích generací každý lehkomyšlně opomíjí nejasnosti a mnohé problémy.“

12. Uznávám, že i přes značnou snahu napomoci některým kategoriím žáků k získání základních vědomostí není situace v České republice v oblasti vzdělání romských dětí zdaleka ideální a žádá si další zlepšení. Pohlédnu-li na věc zblízka, musím si přesto položit následující otázku: která evropská země je na tom lépe nebo která země se v této oblasti činí alespoň stejně dobře? Žádat více, tedy žádat okamžité a neomylné řešení, by podle mě bylo přehnané, či dokonce nemožné, alespoň v době, kdy se posuzované události odehrály. Toto období navíc začalo jen několik let po pádu komunistického režimu.

13. Domnívám se, že v analýzách a ve všech hodnoceních a závěrech je nezbytné rozlišovat mezi přáním a tím, co lze nazvat realistickým přístupem – tím, co je možné či prostě proveditelné. Toto pravidlo musí platit i v oblasti práva obecně a v projednávaném případě pak *in concreto*. Podle stěžovatelů nebylo učiněno žádné opatření, které by romským dětem umožnilo překonat při zkouškách jejich kulturní a jazykové bariéry (§ 40). Zde se opět jedná o dokonalou ukázkou nedostatečně realistického přístupu. Dle mého mínění je iluzorní se domnívat, že několik ustanovení dokáže za krátkou dobu změnit situaci, která trvá již desetiletí, či dokonce staletí. Snad jen kdyby hodnocení mělo být zcela odstraněno nebo zbaveno svého významu.

14. Mimoto nelze opomíjet, že každý školský systém zahrnuje nejen vzdělávání, ale také klasifikaci, kategorizaci, soutěž a výběr. O tom se rozsáhle diskutuje v rámci současné debaty o reformě vzdělávacího systému ve Francii. Prezident Francouzské republiky předkládá ve svém Dopise pedagogům ze dne 4. září 2007 myšlenku výběru při nástupu na druhý stupeň základních škol a na střední školu:

„Nikdo nenastoupí do prvního ročníku druhého stupně základní školy, jestliže neprokáže, že je schopen absolvovat výuku na druhém stupni základních škol. Nikdo nenastoupí do prvního ročníku střední školy, pokud neprokáže, že je schopen absolvovat výuku na střední škole.“

15. Většina soudců dospěla k závěrům (§ 205 až 210), které si dle mého mínění spíše navzájem odporují. Tito soudci prohlašují, že obtíže spojené se školní docházkou romských dětí existují nejen v České republice, ale také v ostatních evropských státech. Označovat naprostou absenci školní docházky u poloviny romských dětí (body 6 a 7) v celé řadě států jako „obtíže“ je neslýchaný eufemismus. Většina soudců v rámci této nelogické úvahy dále s uspokojením konstatuje, že se Česká republika na rozdíl od některých jiných zemí rozhodla pustit do řešení tohoto problému (§ 205). Z toho lze dovodit, že je snad výhodnější a bezpečnější nedělat nic a nechat věci být tak, jak je tomu i jinde, tedy nevyvíjet žádné úsilí k překonání problémů, s nimiž se potýká velká část romské komunity.

16. Závěry většiny soudců založené na takto abstraktní a teoretické argumentaci jsou z mého pohledu naprosto nepřijatelné.

Příloha 2 Ukázka formuláře dotazníku pro nově nastupující žáky SOU Vinařice

Ve Vinařicích dne:

Školní dotazník pro žáky SOU Vinařice

Jméno a příjmení žáka:

Ročník:

Učební obor:

Třídní učitel:

Vzdělání

- MŠ
- odklad (odklad školní docházky, nástup do školy o rok později)
- ZŠ ukončená vročníku
- ZVŠ (praktická škola) ukončená vročníku
- PŠ (speciální škola) ukončená vročníku
- opakování nějakého ročníku (pokud ano, kterého, z jakého důvodu?):
- SOU neukončené, název učebního oboru.....
- SOU vyučen, název učebního oboru.....
- SŠ s maturitou, neukončená, název školy.....
- SŠ s maturitou, ukončená, název školy.....
- jiné vzdělání.....

V minulosti jsem navštěvoval školy či jiná zařízení:

Typ školy, zařízení	Adresa	Nástup	Ukončení docházky

Zdravotní stav:

Základní diagnosa:

- problémy s řečí (výslovnost, koktavost...)
- problémy se zrakem (špatné vidění na dálku/na blízko, úrazy oka, šilhavost, šedý zákal...)
- problémy se sluchem (úrazy ucha, nedoslýchavost, horší slyšení, když je ruch)

- poruchy učení a chování (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, LMD, ADHD, hyperaktivita...)
- skolióza, lordóza
- jiné.....

Prodělané závažné nemoci, úrazy, operace:

Péče zdravotnických zařízení, jiného SPC, PPP:

Zařízení (druh péče)	Místo

Problém, se kterým se obrácíte na SPC:

(informace získané z dotazníku budou použity pouze pro účely speciálně pedagogického a psychologického vyšetření SPC Vinařice)

1. Je Váš rukopis obtížně čitelný? Ano/Ne
2. Máte problémy s pravopisem? Ano/Ne
3. Když vyplňujete složenky či jiné tiskopisy, uděláte často chybu? Ano/Ne
4. Pokládáte dotazníky a formuláře za obtížné a matoucí? Ano/Ne
5. Čtete rád knihy, časopisy? Ano/Ne
6. Dělá Vám potíže hlasité čtení? Ano/Ne
7. Myslíte si, že čte pomaleji než druzí? Ano/Ne
8. Máte problém pochopit smysl toho, co čtete? Ano/Ne
9. Pletete si data i čas? Ano/Ne
10. Máte potíže s výslovností obtížných a dlouhých slov? Ano/Ne
11. Je Vám nepříjemné, když máte mluvit na veřejnosti? Ano/Ne
12. Dělá Vám problémy počítat z paměti bez použití prstů nebo papíru? Ano/Ne

13. Zaměňujete čísla jako 95 a 59? Ano/Ne
14. Dělá Vám problémy orientace na mapě nebo na neznámém místě? Ano/Ne
15. Je pro Vás obtížné určit, co je napravo a co nalevo? Ano/Ne
16. Zapamatujete si více informací, když text vidíte napsaný? Ano/Ne
17. Zapamatujete si více informací, když je slyšíte? Ano/Ne
18. Zapamatujete si více informací, pokud si text sám napíšete? Ano/Ne
19. Dělá Vám potíže soustředit se delší dobu? Ano/Ne
19. Věříte sobě a svým schopnostem? Ano/Ne
20. Měl jste nějaké výrazné potíže ve výuce? Ano/Ne

Pokud ano, tak jaké?.....

21. Jaký byl Váš oblíbený předmět a proč?.....

22. Který předmět Vám dělal největší potíže?.....

23. Máte dlouhodobě nějaké zájmy? Ano/Ne

Pokud ano, uveďte jaké:

24. Co očekáváte od studia na této škole?.....

25. Proč jste si vybral tento učební obor?.....

26. Jaká povolání jste dosud vykonával?.....

27. Další důležitá sdělení:

Děkujeme za vyplnění dotazníku